

SZAKKÉPZÉS VIDÉKI TÉRSÉGBEN

VOCATIONAL EDUCATION IN A RURAL AREA

BIRÓ A. ZOLTÁN – SÁROSI-BLÁGA ÁGNES –
GERGELY ORSOLYA – SZÉKELY KINGA KATALIN

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Kar, KAM –
Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda
birozoltan@uni.sapientia.ro, agnesblaga@gmail.com,
gergelyorsolya@uni.sapientia.ro, szekelykinga@uni.sapientia.ro

Összefoglalás

A tematikus összeállítás vidékfejlesztési, fejlesztéspolitikai megközelítésben tárgyalja a középfokú szakképzés helyzetét. Ismerteti a térségi szakképzés gyakorlatát meghatározó országos kereteket, valamint a romániai magyar szakképzési rendszer fontosabb jellemzőit. A térségi folyamatok bemutatása az ebben a témakörben végzett kutatások eredményein alapul.

Kulcsszavak: szakképzés, vidékfejlesztés, ruralitás, tanulók viszonyulása

1. Vidéki térség és szakképzés

A vidéki térségek felértékelődési folyamata kapcsán a székelyföldi szakpolitikai diskurzusban és a szakmai elemzésekben sok olyan téma kerül előtérbe, amelyek már rövid távon is a vidék újrapozicionálását támogatják. Jellemző példa lehet erre az infrastrukturális fejlesztésben mutatkozó átrányok ledolgozása, a turizmus fejlesztése, a rurális környezetben működő vállalkozások támogatása, a termék- és településmarketing, az agrárinnováció és mások. A vidék újrapozicionálásának felgyorsítását ösztönzik/támogatják az olyan megközelítések is, amelyek a bottom-up típusú helyi fejlesztési programokat helyezik előtérbe, illetve a vidéki térségek fejlesztésével kapcsolatos szemlélet és módszertan újrafogalmazása mellett érvelnek. A már rövid távon eredményeket ígérő megközelítések mellett jóval kevesebb hangsúlyt kapnak a humán erőforrás fejlesztésével kapcsolatos fejlesztéspolitikai megközelítések. Ennek egyik oka nyilván az, hogy az iskolával, oktatással össze-

függő kérdésekben a kisebbségi helyzetből adódó kisebbségvédelmi, jogérvényesítési megközelítések (például: az intézményi keretek megtartása, működésük biztosítása) kapnak prioritást, ezek mellett a fejlesztéspolitikai kérdésfelvetések másodlagos szerepet kapnak. A kisebbségvédelmi diskurzus meghatározó erejére utal az a tény is, hogy a szakképzéssel kapcsolatos diskurzusban is csak kismértékben nyer teret a fejlesztéspolitikai megközelítés, ha ilyen elgondolással, érveléssel, koncepcióval találkozunk, akkor az rendszerint csak egy-egy adott intézményre, szakra vonatkozik. A szakképzéssel kapcsolatos fejlesztéspolitikai tematizáció kialakulatlansága mellett szól az is, hogy Romániában a középfokú szakképzés helyzete 1989 után felemás módon, ellentmondásosan alakult, és csak 2013-tól számthatjuk a szakképzés intézményrendszerének programszerű újtagondolását. Ugyanakkor a fejlesztéspolitikai tematizáció tényerése mellett szólhatna az a tény, hogy a középfokú szakképzés – a rövid képzési időtartam, a képzés gyakorlati jellege és munkaerő piaci orientáltsága, a vállalatokkal való partnerségi kapcsolatok okán – nagyon szoros kapcsolatban van a gazdasági szerkezettel, a munkaerőpiaci folyamatokkal, a térségi társadalmi folyamatok alakulásával. Ezért meglepőnek nevezhető, hogy a térségi, megyei, mikro-regionális fejlesztési dokumentumokban a szakképzés nem jelenik meg fejlesztési területként. Székelyföldi vonatkozásban az is megemlíthető, hogy a térségben az 1989-es változást megelőzően a középfokú szakképzésnek meghatározó szerepe volt a foglalkoztatási szerkezet alakulásában, a középfokú képzéshez kapcsolt szakmai tudás mennyiségében és ágazati szerepvállalása tekintetében egyaránt fontos térségi „adottságot” képezett. Mindezek ismeretében meglepőnek is tűnhet, hogy a mai térségi fejlesztéspolitikai tervezésben és gyakorlatban a fejlesztéspolitikai intézményi és szakmai szereplői kevés figyelmet fordítanak erre a fejlesztési lehetőségre. Kivételt nyilván az oktatásügy képez, amely azonban az esetek többségében még mindig „iskolaügyként”, és nem komplex gazdaságfejlesztési témaként, fejlesztési lehetőségként kezeli ezt a témát.

Áttekintő jellegű tanulmányunk az Intézet keretében végzett elemzések, illetve az Intézet közreműködésével zajlott szakpolitikai programok eredményei alapján foglalja össze a rendelkezésre álló ismereteket. Megközelítésünk alapvetően fejlesztéspolitikai jellegű. Ebből kiindulva első lépésben az országos kontextusról készítettünk vázlatos összefoglalót (2. fejezet). Tekintettel arra, hogy a romániai magyar oktatás intézményrendszere és gyakorlata – miközben jogi, adminisztratív és anyagi vonatkozásban az országos rendszer része – több vonatkozásban „önállóan” is működik, fontosnak tartottuk ismertetni a romániai magyar (RMT) kontextus

fontosabb jellemzőit (3. fejezet). Ez a két vonatkoztatási környezet kínál megközelítési, értelmezési keretet olyan elgondolások számára, amelyek a székelyföldi térség kapcsán a szakképzés fejlesztéspolitikai, térségfejlesztési megközelítését tartják fontosnak. Az ebbe a témakörbe vágó térségi kutatási eredmények száma egyelőre nagyon kevés, a tanulmány negyedik fejezetében ezeket tekintjük át röviden. A 2-4 fejezetben ismertetett szakmai anyagok Intézetünk és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége több éves szakmai együttműködése nyomán születtek (ezek összefoglalását lásd: Biró et al 2015, 2016). A tanulmány ötödik fejezetében egy újabb térségi kutatás eredményeit mutatjuk be, amely a szakképzésben közvetlenül érintett csoport, a hároméves szakiskolai képzésben résztvevő tanulók körében vizsgálta a térségi képzési kínálatához és képzési gyakorlathoz való viszonyulást. Ez a megközelítés a térségben újszerűnek számít. Az adatfelvétel és az elemzés az MTA által támogatott DOMUS program keretében zajlott¹ csoportos kutatási programként 2018 utolsó, illetve 2019 első negyedében.

2. Országos keretek, folyamatok

A romániai magyar, ezen belül a székelyföldi szakképzés fejlesztésében, a fejlesztési munkával összefüggő helyzetelemzési, tervezési, programalkotási feladatok kidolgozásában az egyik fontos feladat az országos léptékű tervezéshez, illetve az EU szakpolitikához való személeti-tartalmi igazodás. Az országos léptékű szakmai anyagok – elsősorban a fejlesztési stratégiák – nem egy esetben általános jellegűek és esetenként változóak, azonban ennek ellenére hasznosak lehetnek a forrásszerzési tervek kidolgozásában, a szakképzéshez kapcsolódó újfajta szemlélet társadalmisításában, s nem utolsósorban abban is, hogy a szakképzési rendszer minél több szereplője megismerje azt a szemléletet és célrendszert, amely végső soron a helyi intézményfejlesztés és a gyakorlati oktatómunka mindennapi referencia keretét is képezi (a téma részletesebb kifejtését lásd: Sárosi-Blága 2016.114-121).

A szakmai alapképzést Romániában az 1/2011-es számú Oktatási Törvény szabályozza. A rendszert és annak specifikus elemeit megcélzó, átfogó reformok

¹ Szakképzés Székelyföldön. lehetőségek és korlátok. *A szakiskolai képzéshez való viszonyulás vizsgálata Hargita megyei tanulók körében.* DOMUS SZÜLŐFÖLD PÁLYÁZAT 2018. Témavezető: Dr. Biró A. Zoltán *Munkatársak:* Gergely Orsolya, Székely Kinga Katalin, Sárosi-Blága Ágnes

számtalan előrehaladást eredményeztek, amelyek a jelen stratégia elkészítésének referenciakeretét képezik:

- A szakoktatás létrehozása, amelyen a beiskolázási számok a munkáltatói kereslet alapján vannak meghatározva
- A szakmai minősítések fejlesztése: tanulmányi eredmények, foglalkoztatási szabványok, európai szakoktatási és szakképzési kreditrendszer
- A szakmai minősítések ajánlata, amelyet évente igazítanak a munkaerőpiaci szükségletekhez
- A stratégiai tervezés gyakorlata
- A munkaerőpiaci helyzet rendszeres felmérése
- Az alapszintű szakoktatás és szakképzés minőségének javítása az iskolák közötti partnerségi hálózat kialakítása révén
- A diákok vállalkozói készségeinek fejlesztése: képzési cégek, helyi, regionális és nemzeti versenyek
- Útmutatási és karrier-tanácsadási szolgáltatások

Tekintettel arra, hogy az országos fejlesztési dokumentumok az esetek többségében leképezik az Európai Unió azonos tematikájú szakmai anyagait. Érvényes ez a megállapítás a 2016-2020-as periódusra vonatkozó romániai szakoktatási és szakképzési stratégiára is (a következőkben Stratégia²). Ez a dokumentum az alapszintű és a folyamatos szakképzés koherens megközelítését javasolja, ami egy elérhető, vonzó, versenyképes, valamint a munkaerőpiaci feltételeknek megfelelő rendszer kialakulásához vezethet. A Stratégia a humánerőforrás fejlesztést megcélzó, 2007-2013-as tervezési ciklus folytatása, kiegészíti a 2015-2020-as, Élethosszig Tartó Tanulás Szakpolitikájának Nemzeti Stratégiáját, valamint az iskolai lemorzsolódás csökkentésével kapcsolatos stratégiai dokumentumot. Emellett a Stratégia igazodik a Munkaügyi Minisztérium, valamint a Családügyi és Szociális Védelmi Minisztérium releváns stratégiai elképzeléseihez is.

A Stratégiában a következő vízió került megfogalmazásra: 2020-ban a szakoktatási és szakképzési rendszer a humánerőforrási készségek és képességek aktiválásával a munkaerőpiaci feltételek és igények alapján fog működni. A dokumentum egy elérhető, vonzó és versenyképes rendszer kialakítását javasolja, amely minőségi

² A dokumentum hivatalos neve: Strategia educației și formării profesionale în românia pentru perioada 2016-2020

oktatási és képzési szolgáltatásokat nyújt, és amely a rendelkezésre álló erőforrások hatékony kezelésével gyorsan reagál az emberek és a gazdaság kéréseire.

A Stratégia fő célja a szakoktatási és szakképzési rendszer adaptálása a munkaerőpiaci igényekhez és a közvetlen kedvezményezettek szükségleteihez az alábbi négy cél szerint:

- A képzési rendszerek és a munkaerőpiac közötti relevancia javítása
- A szakképzési programokon való részvétel és azok elérhetőségének növelése
- A szakképzés minőségének növelése
- Az innováció, a nemzeti és nemzetközi együttműködés fejlesztése a szakképzés területén

A 2016-2020 periódusra vonatkozó országos Szakképzési Stratégia elkészítését követő lépés volt a 2018-ban készített szakmai jelentés,³ amely a nyolcadik osztályos diákok szakképzési lehetőségeivel foglalkozott. Ez a jelentés összefoglalja a romániai szakiskolai képzés előtörténetét (ICCV 2018.), a fontosabb megállapítások a következők:

- A rendszerváltás után nagymértékben átalakult az ország gazdasága és munkaerőpiaca, ami a szakiskolai képzésre is hatással volt: a centralizált gazdasági tervezést fölváltotta a piacgazdaság, ami nagymértékű átstrukturálást eredményezett gazdasági és társadalmi kontextusban is (népességcsökkenés, elöregedés, a magas képzettséggel rendelkező fiatalok elvándorlása, munkanélküliség stb.)
- A fentiekben röviden jelzett változási folyamat hatással volt a szakképzésre is. 1990 előtt a szakképzés szoros összefüggésben volt a centralizáltan megtervezett gazdasági folyamatokkal, és biztos álláslehetőségeket jelentett a végzősök számára. A rendszerváltás után mindez megszűnt. A gazdasági szereplők és az oktatás közötti szerződéses kapcsolatok megszűnése bizonytalanná tette a szakképzés helyzetét. Az intézmények az új gazdasági környezetben nehezen tudtak alkalmazkodni az új munkaerőpiaci szükségletekhez, és megerősödött egy negatív tendencia: a nyolcadik osztályt legrosszabb eredményekkel elvégző diákok jelentkeztek szakképzésre.

³ Institutul de Cercetare a Calității Vieții (2018): Învățământul profesional și tehnic. Provocări și perspective de dezvoltare. Raport de politică publică. Dezvoltat cu sprijinul omv petrom.

- A szakiskolai képzés helyzetének romlásához továbbá hozzájárultak a rossz oktatáspolitikai döntések is. Ilyen volt például a kétéves alapszintű szakképzés (2+3 év) létrehozására vonatkozó döntés 2003-ban, amely növelte a korai iskolaelhagyást, a negatív szelekciót, a rossz felkészültségű diákok arányát. A kétéves szakiskolai képzés nagymértékű negatív hatásait több felmérés igazolta (Pl. Eurostat, 2016). A negatív változások több szempontból aggodalomra adnak okot: fiatalok munkanélküliségének növekedése, közepes szinten szakképzett munkaerő biztosítása, a szakoktatás presztízsének csökkenése.
- A szakoktatás rossz helyzetét tovább súlyosbította az Oktatási Minisztérium 2008-as döntése (2008-2010), mely szerint nem biztosít tandíjmentes helyeket a szakiskolákban, ami a középiskolai oktatás fele irányította a nyolcadik osztályt elvégzett diákokat, kompetenciáiktól függetlenül. Ennek a döntésnek a rossz következményei a rossz érettségi eredményekben is megmutatkoztak.
- A szakképzés rossz megítélését eredményezi a végzettek kedvezőtlen foglalkoztatási rátája, valamint a továbbtanulás kedvezőtlen aránya is.

Ugyanakkor az 1989-es romániai rendszerváltást követően nagyon sok olyan kezdeményezés is elindult, amelyek a szakképzés megreformálását célozták. Ezek közül a legfontosabbak a következők voltak:

- Az EU-s Phare program (1995-2000),⁴ amely a szakképzés, az EU-s országok normái, valamint Románia új gazdasági és társadalmi valóságának korrelációjára összpontosított.
- A következő Phare program (2001-2003)⁵ a meglévő eredmények konszolidálását; a szakképzési rendszer racionalizálását és korszerűsítését; a meglévő szereplői felelősségek és irányítási mechanizmusok felülvizsgálatát; valamint a fiatalok EU szabványokkal megegyező, egyenlő esélyeinek megteremtését támogatta. A program fő elve az volt, hogy figyelni kell az egyéni tanulói igényekre, valamint a minőségi tanulási feltételek megteremtésére.
- A 2004-2006 között megvalósuló Phare program⁶ fő célja a szakképzéshez való hozzáférés és a szakképzésben való részvétel javítása volt, figyelembe véve a régiók – különösen a hátrányos helyzetű régiók – sajátosságait.

⁴ Programul UE - Phare VET RO-9405 (1995-2000)

⁵ Programul multianual Phare TVET 2001-2003

⁶ Programul multianual Phare TVET 2004-2006

Továbbá célként fogalmazódott meg a társadalmi és gazdasági fejlődésnek megfelelő irányítási mechanizmusok felülvizsgálata; valamint a fiatalok – különösen a hátrányos helyzetű és a speciális igényű tanulók – egyenlő esélyeinek biztosítása.

- További fejlesztési lehetőséget kínáltak a Nemzeti Szakképzési és Műszaki Oktatási Fejlesztési Központ⁷ projektjei, amelyeket az Európai Szociális, az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (2007-2013) finanszírozott. Ezek a projektek a következő célok megvalósítására irányultak: a módszertani és eszközhasználati eljárások felülvizsgálata; stratégiák készítése a munkaerőpiaci és gazdasági követelményeknek való megfelelés érdekében; a tantervi kínálat tervezési folyamatába való beavatkozások; a pedagógusok kompetenciáinak fejlesztése; az oktatási és képzési kínálat javítása az információs technológia képzések terén.
- A legutóbbi szakmai dokumentum és cselekvési keret az 2016-2020-as periódusra vonatkozó romániai szakoktatási és szakképzési stratégia.⁸

A fentiekben jelzett fejlesztési kezdeményezésekhez a 2000-es évektől jogalkotási folyamat is kapcsolódott. A jogi keretek közül a legfontosabbak a következők:

- Az 1/2011 számú Nemzeti Oktatási Törvény,⁹ amelynek keretén belül visszavezették a 6 hónap és 2 év közötti szakiskolai képzést.
- A 3136/2013-as Oktatási Miniszteri Rendelet,¹⁰ amellyel újra bevezették a 3 éves szakképzést.
- A 91/2014-es Kormányrendelet¹¹ megváltoztatta az Oktatási Törvényt a duális szakképzés bevezetésével.
- Az 456/2015.07.08.-as számú Oktatási és Tudományos Kutatási Minisztériumi rendelet,¹² amellyel átszervezték a regionális konzorciumokat, illetve a helyi partnerségi bizottságokat a stratégiai tervezési modell kialakítása érdekében.

⁷ CNDÎPT: Centrul Național de Dezvoltare a Învățământului Profesional și Tehnic

⁸ A dokumentum hivatalos neve: Strategia educației și formării profesionale în românia pentru perioada 2016-2020

⁹ Legea Educației Naționale Nr. 1/2011 (LEN)

¹⁰ Ordinul Ministrului educației naționale 3136/2013

¹¹ Ordonanța de Urgență a Guvernului 94/2014

¹² Ordinul ministrului educației și cercetării științifice nr. 4456/08.07.2015

A fentiekben bemutatott folyamat kapcsán ki kell emelnünk azt, hogy nem eredményezett koherens, szakmailag megalapozott szakiskolai képzési rendszert. Többek között azért sem, mert fejlesztési elképzelések és pilot programok többsége a négyéves, érettségi diplomát is kínáló szaklíceumi képzésre vonatkozott, ehhez viszonyítva a szakiskolai képzés fejlesztése jóval kevesebb figyelmet kapott. Meg kell említeni azt is, hogy az oktatásügy 1989 utáni romániai fejlesztése mind a koncepciók kidolgozása, mind pedig a jogalkotás terén ellentmondásosan alakult, sok részleges változtatással, időszakos visszalépésekkel, kísérleti jellegű megoldásokkal, és ebben a tekintetben a szakoktatás, szakiskolai képzés sem képezett kivételt. Éppen ezért nem véletlen, hogy 2013-tól a szakiskolai képzés gyakorlatilag teljeskörű jogi-adminisztratív újrapozicionálásáról beszélünk.

Az országos jogi-adminisztratív keret, a fejlesztési dokumentumokban megfogalmazott vízió és célrendszer, valamint az ahhoz kapcsolt operatív terv koncipiálási, tervezési, működési és referenciakeretet kínálhat az általunk vizsgált térség szakképzési intézményei és programjai számára is, legyen szó egy-egy iskola vagy térség szakképzési programjának jövőbeli kialakításáról és működtetéséről. Ezt az országos keretet célszerű összekapcsolni azokkal a térségi fejlesztéspolitikai adottságokkal és kihívásokkal, amelyekhez egy stratégiai tervezésen alapuló térségi szakképzési koncepciót és gyakorlatot célravezető lehet megtervezni és kialakítani.

3. Romániai magyar szakképzés

A szakiskolai képzés országos léptékű új alapokra helyezése a romániai magyar szakiskolai hálózat számára is új helyzetet, új kihívásokat és lehetőségeket jelentett. Eben a helyzetben a kisebbségi társadalom szakképzési igényeit illetően is stratégiai tervezési munka indult el. Ez a folyamat nyilván kapcsolatban van azzal, hogy a szakképzés megújítása egész Európában napirenden van. A foglalkoztatást, a szakmai tudást, a mobilitási lehetőségeket, az IT kompetenciák térnyerését érintő globális trendek hatása nyomán a szakképzés és a munkaerőpiac viszonyát újra kell gondolni, és ez alól a posztszocialista térség sem kivétel. A szakiskolai képzés kapcsán sokszereplős változásról, komplex folyamatról van szó, hiszen ez a képzési forma úgymond túlmutat az iskolán: érinti a gazdaságot, a helyi és regionális fejlesztést, természetesen a családokat is. Ennek a képzési formának a romániai újrapozicionálása nyomán a szakiskolai oktatás a romániai magyar oktatási rendszerben is felértékelődött. A következőkben röviden áttekintjük azokat a kifejezetten romániai magyar vonatkozású fejleményeket, amelyek ezen oktatási forma újrapozicionálást

követően történtek, és amelyek a kutatásunk számára értelmezési, illetve viszonyítási keretként működtek. A romániai magyar szakképzés és szakiskolai képzés újrapozicionálása terén a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége kezdeményezett stratégiai jellegű tervezési munkát, szakmai fórumsorozatot, illetve tett közzé kutatási és vitaanyagokat.

3.1.

A Romániai Pedagógusok Szövetsége 2015-ben, a határon túli szakképzés éve program keretében *stratégiaiírási és szakpolitikai folyamatot* szervezett meg a KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának közreműködésével (Bíró et al 2015, Bíró–Bodó 2017).

A stratégiai dokumentum készítése kezdetén az alábbi problémacsomag került megfogalmazásra (Bíró et al 2015. 70-71.):

- Mit hasznosítható a korábbi évek, vagy akár évtizedek szakmai, intézmény-működtetési tapasztalataiból? Mi az, amit a korábbi gyakorlatból érdemes visszaállítani és folytatni, és mi az, amit célszerű végképp elfelejteni?
- Tudnak-e aktív szerepet vállalni a szakképzés szereplői abban, hogy a szakképzéssel kapcsolatos negatív társadalmi közvélemény megváltozzon?
- Meg lehet-e oldani azt, hogy a romániai magyar szakképzés intézményeit, oktatási programjait – az országos rendszerhez tartozás mellett – olyan saját hálózattá szerveződjenek, amely képes – a magyar közösség érdekei mentén – a versenyképességet fokozni?
- Nyitottakká tud-e válni a képzési gyakorlatban olyan megközelítések iránt, mint a képzés moduláris jellege, a team munka, a projektszemlélet?
- Meg tudnak-e barátkozni a szakképzés szereplői olyan szakmai-módszertani megoldásokkal, amelyeket az országos rendszer egyelőre nem ír elő, de amelyek bevezetése saját magunk számára előnyt, a versenyképesség fokozását jelentené?
- Meg lehet-e találni a szakképzés és felsőfokú képzés közti kapcsolatot?
- Milyen esély mutatkozik arra, hogy szakképző intézményeink a felnőttképzés terén is aktív szerepet vállalhassanak?
- Ki lehet-e alakítani olyan erős szakképzési intézményeket vagy képzési programokat, amelyek nem csupán követik a divatszerű társadalmi elvárásokat, hanem alakítani, formálni is tudják azokat?
- Milyen területeken, milyen módon lehet felzárkózni a megújuló európai szakképzéshez, a technológiai és társadalmi innovációhoz?

A *stratégiai anyag*¹³ összeállítása egy összetett, sajátos feladat volt, amely több lépésben, egy többszereplős, integratív szakpolitikai folyamatként került kivitelezésre. A szakképzés intézményi, gazdasági és társadalmi szereplőinek bevonásával végzett munka reális helyzetelemzést és fejlesztési irányokat körvonalazott olyan területeken, mint például az intézményi hálózat, szakmai-tartalmi megújulás, vagy versenyképesség.

A stratégiakészítés munkafázisai között szerepelt egy *fórumorozat* megszervezése is, amelynek fő célja a szakképzés szereplői közötti közreműködések, hálózatépítés megalapozása volt. További fontos munkafázis volt a tervezési folyamat módszertanával és gyakorlati feladataival kapcsolatos módszertani tréning megszervezése, a fórumokon készített közvéleménykutatás, a munkafolyamat eredményeit tartalmazó kiadvány összeállítása, valamint a folyamatot összegző, az eredményeket és továbblépési lehetőségeket elemző záró konferencia megszervezése.

A romániai magyar szakképzés fejlesztési Stratégiájában a helyzetelemzés fontosabb állításai (Bíró et al 2015: 74-81):

- A romániai magyar szakképzés az országos jogi-adminisztratív rendszer részeként kisebbségi helyzetben van – az önálló hálózatosodás különféle, akár etnikai megfontolások alapján nem támogatott –, „saját mozgástér” az egyes intézmények keretén belül lehetséges.
- A szerveződő romániai magyar szakképzés szempontjából kedvezőtlen demográfiai környezetet jelent a csökkenő iskoláskorú népesség, a rövidebbre tervezett tanulási életpályák.
- A munkaparadigma változását eredményező fejlesztéspolitikai fordulat következtében tovább differenciálódtak a munkatípusok, új trendek jelentek meg a munkavégzés terén, ami a szakképzési programok felértékelődését vetíti előre, amennyiben a szakképzés rendszere megfelelően alkalmazkodni tud a változásokhoz.
- A jelenlegi gazdasági és munkaerőpiaci kontextus bizonytalan tényezője a középtávú szakképzés tervezésének (például nagyszámúak és sokfélék a másodfoglalkozások, fontos szerepük van a pénzkiváltó háztartási tevékenységeknek, sok a nem regisztrált foglalkozás).
- Az iskolai tanuláshoz való viszonyulásmód nem kedvező, rövidülnek a tanulási életpályák, a képzési programokon részvétel formális. Bár a jelzett folyamat a szakképzés tervezése szempontjából jelenleg kedvezőnek mond-

¹³ http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/szakkepzes/szakkepzes_fejlesztési_strategia.pdf

ható, a hosszútávú tervezés szempontjából érdemes figyelni erre a negatív társadalmi viszonyulásmódra.

- A romániai magyar szakképzés szereplőinek saját szakpolitikai mozgásterük van, ami egyelőre nincs megfelelőképpen kihasználva, a felismerés kezdeti fázisában van.
- A vidéki térségek és munkaerőpiaci szereplők sokféleségéhez a képzési intézmények nehezen tudnak alkalmazkodni. Erre elviekben a regionális stratégiák, a duális képzés, illetve a tanulói életpályákkal való alaposabb foglalkozás jelentheti a megoldást.
- A szakképzési rendszer minden szintjén az egyik legfontosabb stratégiai kérdés az oktatóhiány. A tervezési folyamat egyik helyzeti előnye az, hogy lehetősége van befolyásolni az oktatói állomány alakulását.
- A szakképzéshez kapcsolódó pályaaorientáció tevékenységi körének kialakítása fontos előbbre lépési lehetőség az intézmények, képzési programok önálló működésében.
- A szakképzéssel kapcsolatos társadalmi beállítódás ma nagyon kedvezőtlen, ami hosszú múltra tekint vissza, és lassan változik. A társadalmi kép megváltoztatásához fontos eszköz az iskolák társadalmi újrapozicionálása a saját környezetben.
- A szakképzési intézmények számára eredményes mozgásteret nyújt a felnőttképzés terén mutatkozó szerepvállalási lehetőség (szakmai tudással és infrastruktúrával). Mindez a munkaerőpiac jelenlegi helyzetének megváltozásához is hozzájárulhat.
- A szakképzési intézmények és programok megerősítése után fontos továbblépési lehetőség a felsőfokú képzéssel való, együttműködő kapcsolatok kialakítása (pl. forrásbevonás, tananyagfejlesztés, hallgatói toborzás).

A helyzetelemző munkához több helyszínen szervezett fórum folyamat kapcsolódott, az elemző munka eredményeit az alábbi összegzés foglalja össze tömören:

- Az intézményhálózat szereplői szerint a szakképzés aktualitásához, társadalmi fontosságához nem fér kétség.
- A jelenlegi rendszert a működési modell tekintetében a pontszerűség, az izoláltság jellemzi.
- Nagyon sok még a helyi, egyedi hiány, probléma, illetve a megoldásra váró egyedi helyzet. Az egyes intézmények/tanulmányi programok szintjén konkrét és rövid távon megoldásra váró problémák egész sorozata rögzíthető.

- Átfedések, párhuzamosságok tapasztalhatók több területen, és nem alakult ki még az ezeket csökkenteni tudó egyeztetések rendszere.
- A napi gondok, problémák, nehézségek mellett a fejlesztési, stratégiai kérdések gyakran háttérbe szorulnak.
- Ezek a megjelölt problémák tartalom, prioritásigény, anyagi feltételek, személyi feltételek, adminisztratív feltételek és időbeli kivitelezhetőség szempontjából gyakorlatilag annyfélék, ahány probléma nevesítésre került.
- Ez az egyedi helyekhez kötött problémahalmaz egyrészt annak eredménye, hogy a szakképzés romániai újraindítása nem régen és rövid idő alatt történt, lényegét tekintve csak jogszabályi-adminisztratív fordulat volt, kismértékű szakmai és anyagi erőforrás allokációval.
- Ugyanakkor a sokféle helyi/egyedi probléma nevesítése azt is jelzi, hogy a szakoktatás székelyföldi szereplői nagyon komolyan veszik ezt az ügyet, megalapozott és színvonalas képzést kívánnak létrehozni. Ez a pozitív hozzáállás és cselekvési szándék akkor is nagy érték, ha kibontakozását ma még sok tényező korlátozza.

A stratégiakészítési folyamat során elkészült összegzés, SWOT elemzés, a megfogalmazott jövőkép, célrendszer és fejlesztési programcsomag a kisebbségi társadalom jellemzői, érdekei és igényei szemszögéből kínál koncipiálási, tervezési keretet a romániai magyar szakképzés intézményi és szakmai szereplői számára az egyedi intézmények vagy térségi hálózatok szintjén. Tekintettel arra, hogy ennek a stratégiai dokumentumnak intézményes „gazdája” is van (a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége), esély van a fejlesztési dokumentumban fölvázolt folyamat menedzselésére, szervezési-szakmai támogatására. Természetesen a székelyföldi térség szakképző intézményei ezen belül egész sor sajátos lehetőséggel, feladattal és problémával is szembesülnek, amelyek kezeléséhez a romániai magyar szakképzés egészét kezelő szakmai elgondolást tovább kell majd konkretizálni, pontosítani, adaptálni.

3.2.

A romániai magyar szakképzés helyzetelemzésével és fejlesztési lehetőségeivel foglalkozó szakpolitikai folyamat továbblépéseként, 2016-ban lehetőség adódott a gyakorlati képzés témakörével, illetve a *duális képzéssel* való foglalkozásra (Bíró et al 2016). A szakképzés országos újrapozicionálási tevékenysége ugyanis már 2016-ban pozitív fejleményeket eredményezett: a szakképzés és szakiskolák működésének témaköre a korábbinál sokkal nagyobb és pozitívabb figyelmet kapott a romániai

magyar társadalmi nyilvánosságban, illetve számos együttműködési kezdeményezés is történt a szakképzésben várhatóan fontos szerepet játszó társadalmi-gazdasági szereplők részéről (önkormányzatok, közbirtokosságok, vállalkozások). Sok együttműködési kezdeményezés a médiatematizációk során a duális képzés címszó alatt került említésre, aminek országos szinten akkoriban még nem volt jogi-adminisztratív kerete.

A duális képzés kifejezés jelentését megtartva, a KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja az RMPSZ megbízásából 2016-ban interjúsorozatot készített szakképzési intézmények vezetőivel. Az elvégzett szakmai munka elsősorban arra alapozott, hogy a duális képzés címszó alatt a következő időszakban, országos léptékben fel fog erősödni a középfokú szakképzéssel (3 éves, 4 éves) kapcsolatos jogalkotási, adminisztratív szervezési, tervezési, valamint az anyagi támogatások kereteinek kialakítási folyamata.

Az interjúsorozat keretén belül a beszélgetések fő témája tehát a duális képzés megszervezési és működtetési lehetősége volt.

Az interjúk, valamint az elmúlt időszak tapasztalatai alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a pozitív fejlemények ellenére a képzési keretszámok növelése, a sokszínű toborzási tevékenység, és az infrastrukturális beruházások nem elegendők a szakképzéssel kapcsolatos negatív társadalmi megítélés megváltozásához. Ugyanakkor a fejlesztéspolitikai beruházásokkal és a szakképzés vonzerejének növelésével sokat lehet tenni a szakképzést problémaként értelmező attitűdök megváltoztatása érdekében.

A duális képzés indításával kapcsolatos elemzéseink azt jelzik (részletesebben lásd: Biró 2016), hogy a romániai magyar szakképzés szereplői egyelőre alapvetően az azonnali gyakorlati megoldásokban, és nem stratégiai jellegű újrapozicionálási tervekben, kooperációkban gondolkodnak. A rendszer egészét érintő strukturális váltás feltételei (szervezeti, anyagi, szervezési keretek) az elmúlt időszakban részprogramok szintjén még nem alakultak ki, illetve egyelőre nincsen olyan szakmai-intézményi szereplő, amely egy ilyen változási folyamat programszerű menedzselését fölvállalná. A duális képzés aktualitása, potenciális struktúraalakító szerepe – és nem utolsósorban az a vonása, hogy az országos irányítástól az iskolák mindennapi munkájáig minden szintet érint, minden szereplőt foglalkoztat – alkalmas terület lehet arra, hogy nem rendszerszinten, hanem kisebb léptékben (intézmények, szakképzési programok, kistérségek vagy ágazatok szintjén) kezdeményezéseket indítsunk el a szakképzés bottom-up modell szerinti, pontszerű újrapozicionálására. Ha abból indulunk ki, hogy a romániai magyar szakképzés erősségét jelen pillanatban a

pontszerűen működő intézmények (vagy még jobb esetben a kisebb intézményközi kapcsolódások) alkotják, akkor ésszerűnek tűnik az a feltételezés, hogy rövid- vagy középtávon a változtatás, az újrapozicionálás eredményes terepe is ez a szint lehet. Ehhez elsősorban az szükséges, hogy a duális képzést ne csupán oktatási technológiaként, feladatmegosztásként, az elméleti-gyakorlati képzés valamiféle egyensúlyaként értelmezzük. Sokkal inkább olyan összetett szemléleti és módszertani váltásként, amely a tanulást a személyiséghez és a tanulási tevékenységhez kapcsolódó gyakorlati jellegű cselekvésként kezeli.

3.3.

2017–2018-ban a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének megbízásából a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja feltáró jellegű adatfelvételt végzett a romániai magyar pedagógustársadalomról¹⁴. A kutatás két nagy témakörben elemezte a célcsoportot: (1) a pedagógusok helyzete, önértékelése (önreflexiók), (2) az iskola és az oktatás a pedagógusok meglátásai szerint. Bár nem szerepelt a fő célkitűzések között, a kutatás lehetőséget biztosított az óvodai, elemi iskola, 5-8 osztály, 4 éves és 3 éves középszintű képzésben oktató pedagógusok attitűdjeinek összehasonlítására.

Az országos pedagógus survey eredményei alapján a romániai magyar pedagógustársadalom életkori csoportonként, térségenként, iskolatípusokként, és akár az oktatott tantárgyak szerint is nagyon eltérően értelmezi a saját helyzetét, és más jövőképpel, tervekkel, ambíciókkal rendelkezik. Ebben a nagyfokú tagoltságban a szakiskolában oktató pedagógusok egy sajátos csoportot képeznek. Az adatok elemzése során azt figyeltük meg, hogy a szakképzésben oktató pedagógusok számos kérdés kapcsán – a pályamotivációktól kezdve a továbbképzésekhez való viszonyulásig – eltérő attitűdökkel rendelkeznek, sajátos célcsoportot képeznek. Ez föltehetően a szakoktatási intézményeket érintő, sajátos kihívásokból, a pedagógusok mindennapi oktatási tevékenységét érintő problémákból adódik. Ezek az eredmények is arra hívják fel a figyelmet, hogy a szakoktatás egy nagyon aktuális, kiemelt figyelmet igénylő terület, amivel foglalkozni kell.

A kutatás eredményei ebben a célcsoportban jelezték az átlaghoz viszonyított, legnagyobb eltéréseket: például bizonytalan szakmai jövőképpel rendelkeznek, nagyobb mértékben terveznek pályaváltást, nehezebben élik meg a pedagógusi munka kisebbségi környezetből adódó nehézségeit, negatívabb álláspontjuk van a peda-

¹⁴ A kutatás eredményei az RMPSZ honlapján olvashatók: www.rmpsz.ro

gógus szerepük közvetlen társadalmi megítélésével kapcsolatban, elégedetlenebbek a pedagógusi munkáért kapott bérrel. Ezek az eredmények a szakképzési stratégia helyzetelemzésében is jelzett problémakörre hívja fel a figyelmet: a humánerőforrás, valamint az oktatók kompetenciái kapcsán tapasztalt hiányosságok.

4. Térségi kutatások

4.1. Lokális léptékű kutatások

A szakképzéshez való viszonyulás fontosabb tényezőinek feltárása érdekében a Csíki-medence két szakképzési intézményében kérdőíves kutatások keretében elemeztük a szülők és az elitek attitűdjeit (Sárosi-Blága 2017). Az adatfelvételek célja volt átfogó képet kapni az iskolák működésében és térségi pozicionálásában fontos célcsoportok attitűdjeiről. Az adatfelvételi munka mindkét esetben szakmai javaslat elkészítését támogatta, amely az intézményben zajló szakképzési tevékenység, illetve az intézmény szerepének újrapozicionálására irányult.¹⁵

Mivel mindkét elemzett szakképzési intézmény jelentős képzési hagyományokkal és térségi társadalmi beágyazottsággal rendelkezik, feltételeztük, hogy az erőforrások feltárásával (térségi adottságok és lehetőségek) és mozgósításával jó eredményeket lehet elérni abban a kihívásokkal teli környezetben, amely a romániai magyar szakképzési rendszert jellemzi napjainkban. A jelzett kihívásokat, és ilyen értelemben a szülő és az elit célcsoport szerepvállalásának fontosságát a székelyföldi térségben tovább fokozza a kisebbségi lét (például az anyanyelven nem elérhető, vagy hiányos tankönyvek), valamint a rurális környezet (a nagyobb vállalkozások kevés száma).

A szülők célcsoportjának elemzése érdekében a következő témakörökben kérdeztük meg a szülők véleményét: az iskola térségi szerepe, az iskola profiljának fontossága, valamint a különféle együttműködések, partnerségek, rendezvények, szakok fontossága.

A dánfalvi Petőfi Sándor Általános Iskolában tanuló diákok szüleinek körében végzett adatfelvétel eredményei több szempontból jelzik az iskola és a mező-

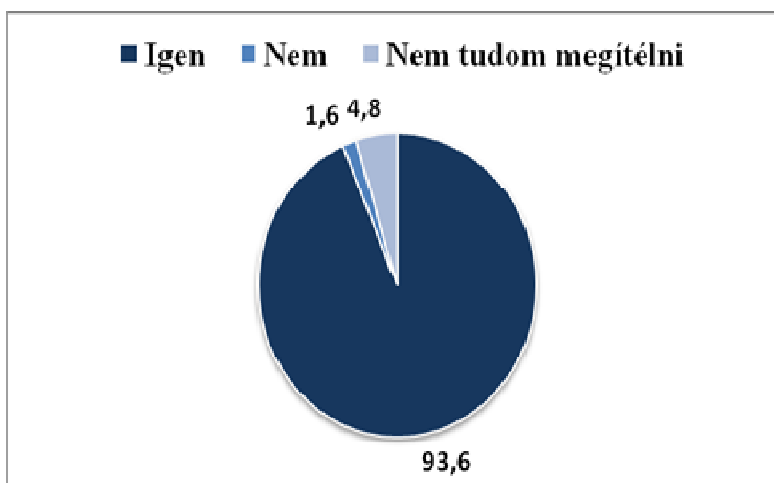
¹⁵ Szakképzés és térségi modernizációs szerep. A dánfalvi Petőfi Sándor Általános Iskola fejlesztése és újrapozicionálása. Kézirat, 2016.

Versenyképesség és térségi innovációs szerep. A csíkszentmártoni Tivai Nagy Imre Szakközépiskola fejlesztése és újrapozicionálás. Kézirat, 2017.

gazdasági oktatás fontosságát a felcsíki térségben, illetve azt, hogy ennek az intézménynek jelentős mértékű társadalmi támogatottsága van.

Az alábbiakban szemléltetésképp néhány fontosabb eredményt mutatunk be:

Szülők véleménye az iskola térségi szerepéről:

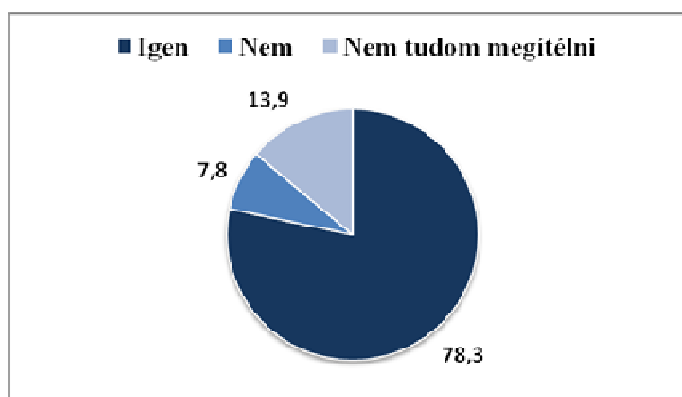

1. ábra: az iskolának eddig is fontos szerepe volt a térségben, ezt tovább kell vinni (százalékos megoszlás)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

Ahogy a fenti ábra is jelzi, a megkérdezett szülők majdnem 94%-a úgy vélekedik, hogy az iskolának fontos szerepe van a térségben, amelyet továbbra is fent kell tartani. Ez a támogató hozzáállás nagyon fontos lehet az iskola pozicionálásával kapcsolatos programok megvalósításában.

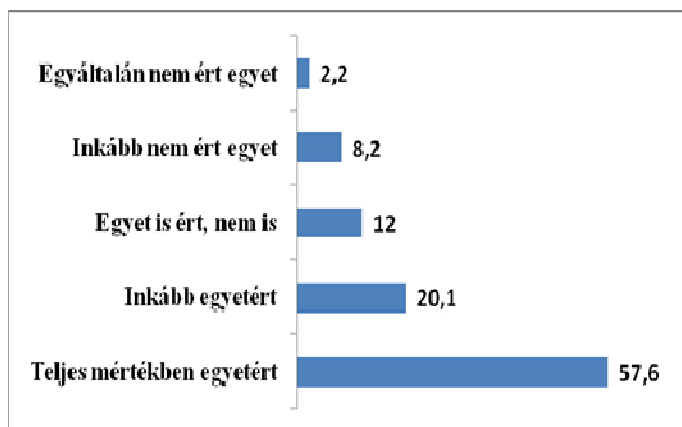
Megkérdeztük a szülőket arról, hogy véleményük szerint az iskola képezhetné-e az oktatási profiljának megfelelő terület bázisát: agrárképzés bázisa. Ehhez a kérdéshez szorosan kapcsolódik, hogy véleményük szerint az oktatás a közeljövőben fontos ágazat lesz-e... ez jelzi a legnagyobb mértékben az elfogadó vagy elutasító magatartást.

**2. ábra: ez az iskola kellene legyen a térségi agrárképzés bázisa
(százalékos megoszlás)**

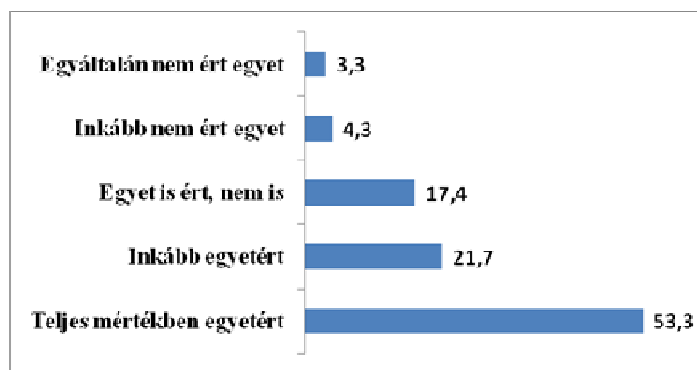
Forrás: saját szerkesztés, 2019

A szülők több mint háromnegyede (78,3%) úgy vélekedik, hogy a dánfalvi iskola akár a térségi agrárképzés bázisa is lehet, ami összefüggésben van azokkal a megítélésekkel, amelyek szerint az agrárium sokáig fontos ágazat marad a térségben: a szülők több mint fele gondolja azt, hogy az agrárium sokáig fontos ágazat lesz a térségben. Mivel a szülők több mint fele az agrárképzéssel és az iskolában oktatott szakokkal kapcsolatban is pozitívan vélekedik (53,3%-uk gondolja azt, hogy az oktatás lehetőséget ad arra, hogy a tanuló idővel gazdálkodó/agrárvállalkozó legyen) az agrárképzéssel és az iskola pozicionálási tervekkel kapcsolatos fejlesztésekre nagy hangsúlyt kell fektetni az elkövetkezendő időszakban.

**3. ábra: Ebben a térségben az agrárium még sokáig fontos ágazat lesz
(százalékos megoszlás)**

Forrás: saját szerkesztés, 2019

4. ábra: az oktatás lehetőséget ad arra, hogy a tanuló idővel gazdálkodó/agrár vállalkozó legyen (százalékos megoszlás)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

1. táblázat: a különböző szakok fontosságának megítélése Dánfalva, Felcsík szempontjából (százalékos megoszlás)

	<i>Egyáltalán nem fontos</i>	<i>Inkább nem fontos</i>	<i>Fontos is, nem is</i>	<i>Inkább fontos</i>	<i>Nagyon fontos</i>
Agroturizmus (SZAKLÍCEUM)	4	2,8	19,9	23,3	50
Gazdasági szak (SZAKLÍCEUM)	5,1	5,7	11,4	20,6	57,1
Általános turisztika (SZAKLÍCEUM)	7,1	2,4	9,4	23,5	57,6
Hegyvidéki gazdálkodó (SZAKISKOLA)	12,1	5,7	17,2	16,1	48,9
Agroturizmus (SZAKISKOLA)	6,4	5,8	12,3	21,6	53,8

Forrás: saját szerkesztés, 2019

Az 1. számú táblázat alapján a szülők majdnem 60%-a nagyon fontosnak tartja a gazdasági (szaklíceum), valamint az általános turisztika (szaklíceum) szakokat és közel 50% azoknak az aránya, akik az iskolában oktatott további szakokat is nagyon

fontosnak tartják. Az eredmények egy támogató viszonyulásmódot tükröznek az iskolában oktatott szakokkal szemben.

A kutatási tapasztalatok alapján a szülők nagyon fontosnak tartják az agráriumot és általános értelemben a szakoktatást. Az intézmények tevékenységének minden téren jelentős mértékű társadalmi támogatottsága van: például együttműködések, továbbfejlesztés, rendezvényszervezés, vagy felnőttképzési programok kialakítása terén. Ez a jelentős mértékű társadalmi támogatottság egy ki nem használt, ám mozgósítható erőforrást (társadalmi tőkét) jelent. Tehát az iskola továbblépése, valamint vonzerejének növelése érdekében nagyon fontos ismerni a szülők elvárásait, érdeklődési területeit, ugyanis ez a célcsoport a tevékenységei és kapcsolatrendszere által a jelenleginél sokkal nagyobb szerepet tud vállalni az oktatási-nevelési tevékenységben, valamint az iskolák szűk értelemben vett oktatási feladatokon túlmutató komplex térségi szerepéből adódóan, a szakmai programok megvalósításában.

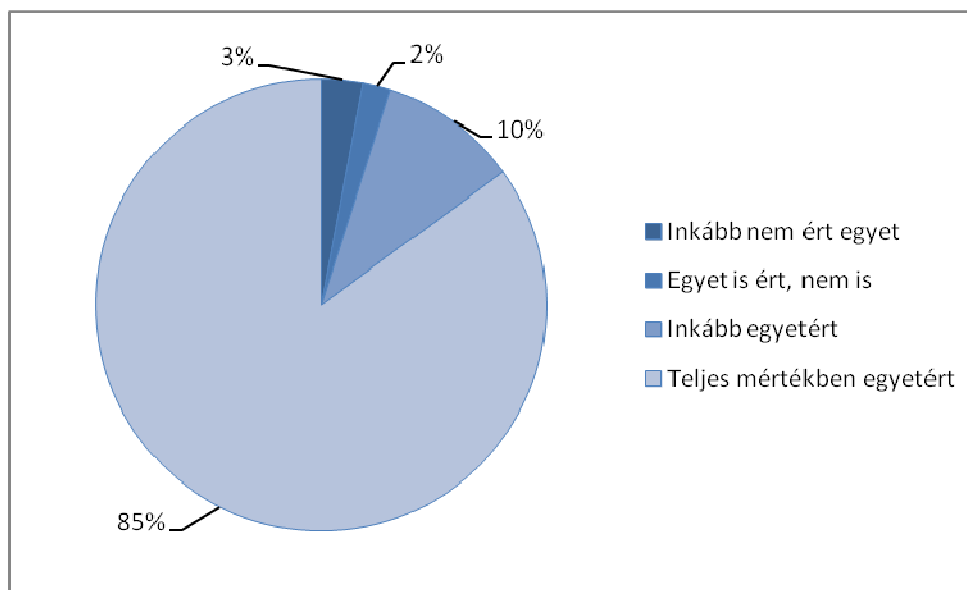
Az elitek körében végzett adatfelvételek eredményei alapján ez a csoport nyitott az agráriumhoz, valamint a szakképzéshez kapcsolódó innovációkra, amire érdemes figyelni a különféle, iskolapozícionálási programok során. Nagyon fontos továbbá, hogy ez a célcsoport a szakképzési intézmények szerepét nem csak egy-egy település, hanem a térség szintjén is fontosnak tartja, fejlesztési lehetőségeket lát benne, ami egy fontos stratégiai üzenet.

Mivel az elemzett szakképzési intézmények vidéki térségben működnek, fontos eredménynek mondható az, hogy a megkérdezett elitek az agrárképzés erősítési lehetőségét és szükségességét a gyakorlati műhelyek és bázisok kialakításában látják. Amennyiben figyelembe vesszük ezt a nagymértékű társadalmi támogatottságot, célzott akciókkal, jó eséllyel lehet pótolni a szakképzés azon hiányosságait, amelyek a nagyvállalatokkal nem rendelkező – és ebből adódóan a duális képzés beindításához szükséges partnerségeket nehezebben kialakító – vidéki térségeket érintik.

Az alábbiakban szemléltetésképp néhány fontosabb eredményt mutatunk be a dánfalvi Petőfi Sándor Általános Iskola fejlesztéséhez és újrapozícionálásához kapcsolódó, elitek körében végzett adatfelvétel alapján:

A felcsíki elitek körében teljes mértékű egyetértés van azzal kapcsolatban, hogy a térségi agrárium helyzetét illetően az elkövetkező időszakban a termelés mellett a feldolgozásra is nagy hangsúlyt kell fektetni. Ilyen értelemben ez a csoport nyitott az innováció iránt és lehet számítani a támogatottságára például egy termékfeldolgozáshoz kapcsolódó eszközfejlesztési projektben.

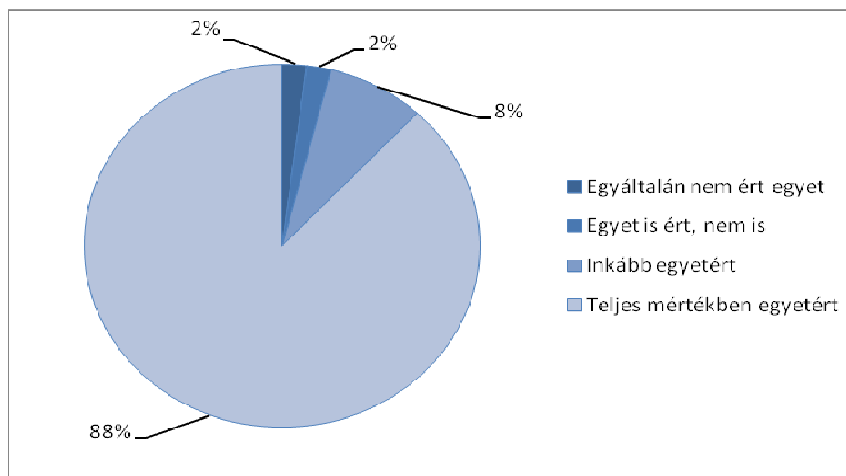
Ebben a hozzáállásban egy innovációs váltás azonosítható be: a mezőgazdaság modernizálása, hatékonyabbá tétele, termelési technológiák fejlesztése stb. Ez kapcsolatban van a vidék felértékelődésével, valamint az EU hatására beinduló vidéki változásokkal. Habár ez a társadalom az önfenntartó családi gazdasági modellre van berendezkedve, mégis vágyik a modernitásra, követi a globális folyamatokat, a „divatot” – globalitást.

5. ábra: A termelés mellett nagy hangsúlyt kell helyezni a feldolgozásra

Forrás: saját szerkesztés, 2019

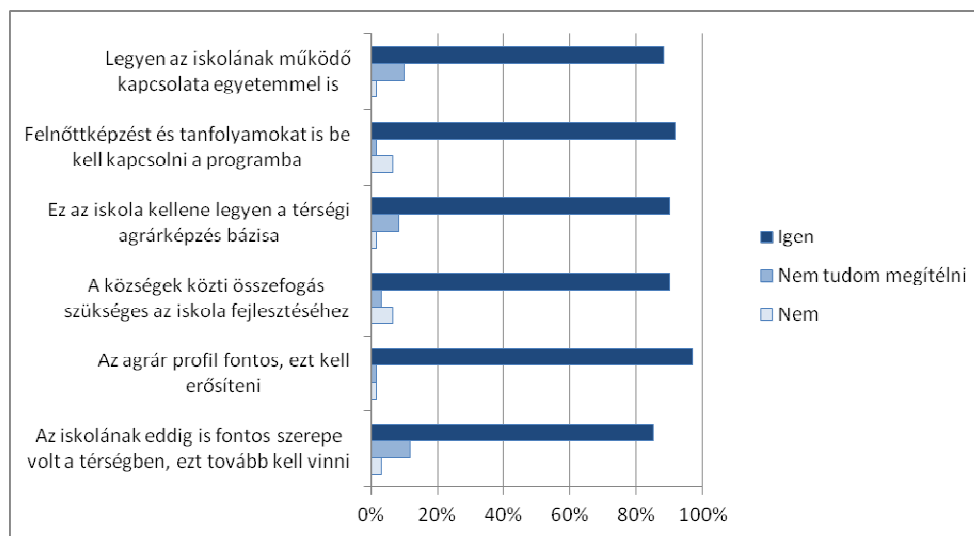
A felcsíki elitek szerint az agrárium fogalmának hagyományos értelmezését bővíteni kell, ugyanis most már szorosan kapcsolódik a feldolgozáshoz, gyógy-növénytermeléshez, biotermeléshez, kertészethez és az agroturizmushoz is. A fenti értelmezéshez hasonlóan ez az attitűd is a modernizációhoz kapcsolódik, felértékeli az agráriumot. Ebben a folyamatban nem szabad figyelmen kívül hagyni a média és az internet által propagált és ezáltal divatossá vált tevékenységek jelentőségét sem. Felcsík esetében ez a modernizációs és innovációs hatás, valamint elvárás endogén erőforrásokkal társul, amire érdemes figyelni, különösen a dánfalvi iskola pozícionálását illetően.

6. ábra: Bővíteni kell az agrárium fogalmát (feldolgozás, gyógynövény, biotermelés, kertészet, agroturizmus)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

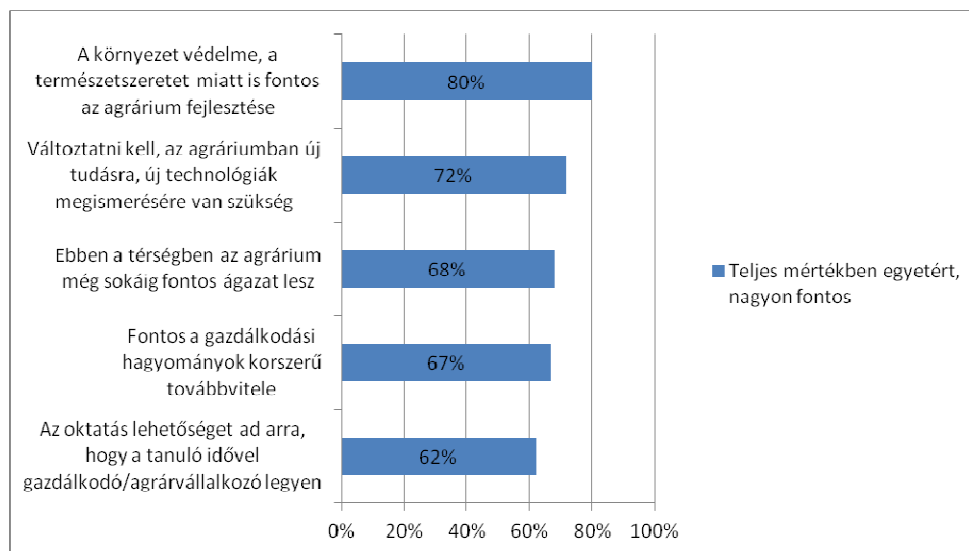
Felmérésünk alapján az iskola jelenlegi és további térségi szerepéről a felcsíki elitek pozitívan gondolkodnak: több mint háromnegyedük szerint az iskolának fontos szerepe van a térségben, amit a továbbiakban erősíteni kell és lehet kapcsolatrendszer bővítéssel, program és kínálatbővítéssel, közösségek közötti összefogással. Az egyértelmű, pozitív viszonyulás elvárásokat is magába foglal.

7. ábra: a dánfalvi iskola jelenlegi és további térségi (Felcsíki) szerepének megítélése

Forrás: saját szerkesztés, 2019

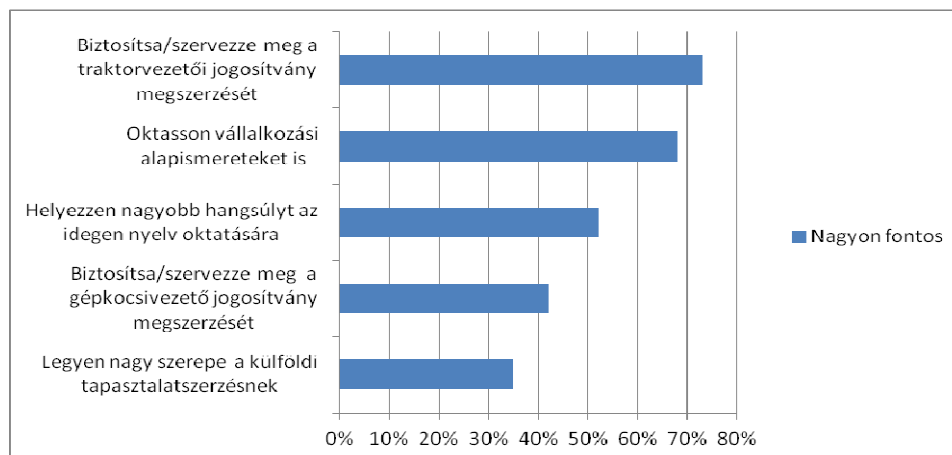
A megkérdezettek több szempontból fontosnak tartják az agrárképzést, valamint a hozzá kapcsolódó fejlesztéseket. Fontossági sorrendben, meglátásukban a környezet védelme és a természetszeretet a legfontosabb szempont az agrárium fejlesztésében (80%). Emellett azonban több mint 60%-uk a hagyományok megőrzése és az oktatás fontossága mellett a korszerűsítést, a technológiák fontosságát is ugyanolyan fontosnak tartja. Ez azt jelzi, hogy az elitek ebben a térségben az agrárképzésre egy komplex területként tekintenek, amely több fejlesztési irányt magába foglal.

8. ábra: az agrárképzéssel kapcsolatos kijelentésekkel való egyetértés mértéke

Forrás: saját szerkesztés, 2019

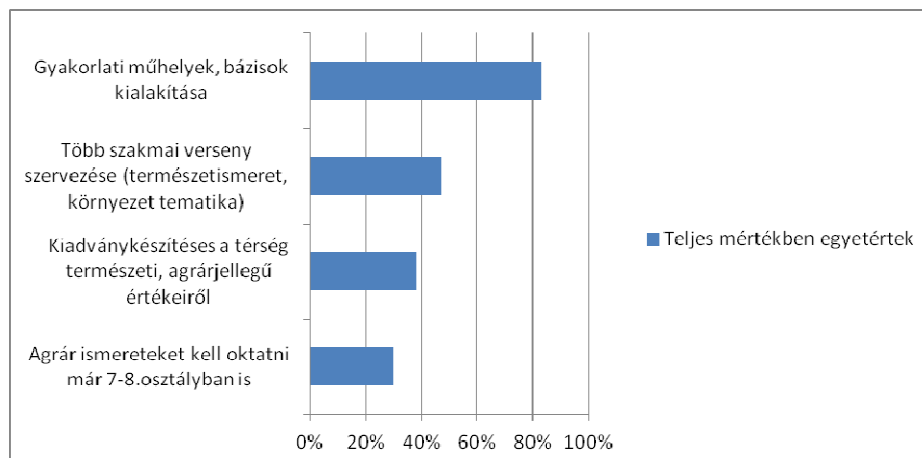
A felcsíki elitek az agrárképzés tartalmát több szempontból is bővítésre javasolják. Ahogyan az 5. számú ábra is jelzi, legfontosabbnak a traktorvezetői jogosítvány megszerzésének lehetőségét (73%), valamint a vállalkozási alapismeretek oktatását (68%) tartják. Több mint 50%-uk az idegen nyelv oktatását is nagyon fontosnak tartja.

9. ábra: az agrárképzés tartalma

Forrás: saját szerkesztés, 2019

A megkérdezettek a felcsíki agrárképzés erősítési lehetőségét és szükségességét leginkább a gyakorlati műhelyek és bázisok kialakításában látják. Ez az eredmény összhangban van a szakképzés területén beazonosított hiányosságok romániai helyzetével. A duális képzés beindítása és a cégekkel való együttműködési lehetőségek leginkább a nagyvállalatokkal rendelkező térségeknek kedveznek, ezért egyértelmű, hogy vidéki térségek számára a gyakorlati műhelyek kialakítása szükséges, különösen a mezőgazdaság területén. Az ilyen jellegű fejlesztésekben lehet számítani a térségi elit támogatására.

10. ábra: a térségi agrárképzés erősítése

Forrás: saját szerkesztés, 2019

Az eredmények alapján arra lehet következtetni, hogy az agrárképzés nem csak Dánfalva ügye, hanem a teljes Felcsík térséget érinti. Az elitek hozzáállása alapján érdeklődés mutatkozik a dánfalvi iskola térségi intézménnyé való alakítására, ami stratégiai üzenetként értelmezhető.

Ahogy a 2-es számú táblázat is jelzi, a felcsíki elitek többsége fontosnak tartja az iskolában oktatott szakokat, különösen a hegyvidéki gazdálkodó szakképzés örvend nagy népszerűségnek: 70%-uk szerint ez a szak nagyon fontos. Ugyanakkor a megkérdezettek több mint fele nagyon fontosnak tartja az agroturizmus szakképzést, valamint majdnem fele az agroturizmus szaklíceumi képzést is.

2. számú táblázat: A különböző szakok fontosságának megítélése Dánfalva, Felcsík szempontjából (százalékos megoszlás)

	<i>Egyáltalán nem fontos</i>	<i>Inkább nem fontos</i>	<i>Fontos is, nem is</i>	<i>Inkább fontos</i>	<i>Nagyon fontos</i>
Agroturizmus (SZAKLÍCEUM)	2%	3%	13%	30%	48%
Gazdasági szak (SZAKLÍCEUM)	10%	5%	22%	30%	28%
Általános turisztika (SZAKLÍCEUM)	8%	10%	28%	22%	25%
Hegyvidéki gazdálkodó (SZAKISKOLA)	2%	3%	12%	13%	70%
Agroturizmus (SZAKISKOLA)	7%	3%	13%	17%	57%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

4.2. Térségi tematizációs gyakorlat

A szakiskolai képzés újrapozicionálásától máig terjedő időszakban az ezzel a folyamattal kapcsolatos térségi szakmai és közéleti tematizáció egyértelműen pozitív hangvételű volt. A szakmai és közéleti szereplők jó döntésnek tartották az újra-indítást, részben a középiskolák tanulói állományának növelése, illetve intézményen

belüli diverzifikálásának a szempontjából, részben pedig egy olyan szentenciaszerű vélekedés alapján, miszerint a jó szakmai tudás „mindig biztos megélhetést kínál”. A szakiskolai képzés újraindítási folyamatáról, a beiskolázási keretszámok alakulásáról a térségi nyomtatott és elektronikus média a kezdeti időszakban kampányszerűen tudósított, alapvetően pozitív hangnemben. A folyamat médiabeli tematizációja az indulást követően csökkent, két olyan témakör maradt, amely időszakosan napirendre került. Az egyik a beiskolázással kapcsolatos: milyen osztályok indulnak ebben vagy abban az iskolában, milyen keretszámokkal, illetve egyik vagy másik iskolában melyik szakra volt megfelelő mértékű jelentkezés és melyekre nem. Ezeknek a médiaanyagoknak elsősorban tájékoztató szerepük volt, a beiskolázási folyamatot igyekeztek támogatni. A szakiskolai képzéssel kapcsolatos második témakör a fejlesztési folyamat eredményeinek, sikereinek bemutatására irányult. Ilyen anyagok ritkában jelentek meg, egyrészt a tanműhelyek létrehozásával vagy felszerelésével kapcsolatos magyarországi támogatásokat/beruházásokat ismertették, másrészt pedig a helyi cégekkel való együttműködésre irányuló tervezéseket és terveket, illetve konkrét kezdeményeseket (duális képzés igénye) ismertették.

A térségi médiaanyagokban és szakmai tematizációkban a fejlesztési folyamat egészére vonatkozóan negatív vélemények gyakorlatilag nem fogalmazódtak meg. Informális körben, a témával foglalkozó szakmai fórumokon sokszor elhangzott, hogy az egész újrapozicionálási folyamat nem volt kellően előkészítve, nem történtek meg előzetesen a szükséges beruházások, nem készültek tananyagok, a vállalkozásokkal való együttműködés adminisztratív-anyagi kerete nem került kidolgozásra stb. A rendszerszintű kritika azonban a nyilvánosság terében nem jelent meg, a fejlesztési folyamat szereplői elsősorban a változásban rejlő lehetőséget hangsúlyozták, és a médiaanyagok is ezt a komponens emelték ki. Az előkészítettség hiánya burkoltan jelent meg: a fejlesztési folyamat szereplői a tennivalók sokaságát és sokféleségét, a munkavégzés nehézségeit, az oktatást akadályozó hiányokat sorolták (nincsen műhely, nincsen felszereltség, nincsen tananyag stb.), illetve arról beszéltek, hogy miként próbálnak gyors vagy átmeneti megoldásokat találni. Nem véletlen, hogy ebben a tematizációs gyakorlatban a tűzoltásszerű feladatok felsorolása mellett nem kapott helyet a középtávú vagy hosszabb távú stratégiai tervezés, de nem kapott teret a szakiskolai képzési folyamat tágabb kontextusban való értelmezése (többek között a társadalmi igények és viszonyulások témaköre, a fejlesztési folyamat alakulására irányuló szakmai reflexió) sem.

A térségi média tematizációban egy vonatkozásban rögzíthettünk negatív (még pontosabban: elmarasztaló) hangvételt, ez azonban nem a fejlesztési folyamat orszá-

gos léptékű tervezésére vagy a térségi folyamat alakulásának egészére vonatkozott, hanem a családokra, illetve a térségi társadalomra, amely még mindig bizonyos távolságtartással viszonyul a szakiskolai képzéshez, és ennek tudható be, hogy több szak esetében nem telnek be a meghirdetett helyek. Ebben a tematizációs gyakorlatban bűnbakképzés is elindult, a középiskolai elméleti osztályok vonzerejét jelölték meg olyan tényezőnek, amely a szakmai képzés útjában áll. Mérvadó közéleti szereplők nyilatkoztak több alkalommal arról, hogy „a sok tanulás felesleges”, „a kétkezi munka az értékes”, „ne akarjon mindenki egyetemre menni, úgyse tud elhelyezkedni”, „le kell csökkenteni az elméleti osztályok beiskolázási keretszámát stb. A szakiskolai képzéshez való társadalmi hozzáállás és annak háttere, az ezzel kapcsolatos attitűdök elemzése a térségi szakmai és közéleti diskurzusban nem kapott teret. Az utóbbi egy-két évben a szakiskolai képzés témaköre a térségi médiában egyre ritkábban jelenik meg.

4.3. Szakképzés és társadalmi elfogadottság¹⁶

Az elmúlt időszakban a szakképzésben érintett szereplők köréből a vállalkozások említése került előtérbe, elsősorban a duális képzés kapcsán. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a szakképzés széles körű társadalmi elfogadásához és támogatásához a társadalmi szereplők jóval nagyobb körét kell megszólítani. Számolni kell azzal, hogy a szakképzés jogi-adminisztratív kereteinek újbóli megteremtése, az anyagi jellegű beruházás, a gazdasági szereplőkkel való együttműködés, a tananyagfejlesztés és sok más egyéb csak akkor lesz igazán hatékony és eredményes, ha az egész fejlesztési folyamathoz a társadalmi elfogadottság „visszaépítése” is hozzáadódik. Ez a kérdés ma már tulajdonképpen minden oktatási intézményt érint, a szakképzés esetében azonban a feladat nehezebb, mert sok mindent az alapoktól kell kezdeni. Nem utolsó sorban pedig azzal is számolni kell, hogy a társadalmi támogatottság felépítésére nem csupán a szakképzés egészére vonatkoztatva van szükség, hanem minden egyes oktatási intézmény szintjén is. Nehézséget jelenthet ebben a munkában az, hogy az ilyen jellegű szakmai tapasztalat a korábbi időszakokban a térségben nem nagyon halmozódott fel, a társadalmi igények gyorsan változnak, a társadalmi ismertséget és támogatottságot kitermelő technikák, eszközök és tartalmak újszerűek

A társadalmi támogatottság kérdéskörének előtérbe kerülése elsősorban az iskola szerepének átalakulásával magyarázható. Napirendre kerül az intézményi versenyképesség növelése, a közép- és hosszútávú stratégiai tervezés, a különböző

¹⁶ A téma részletesebb kifejtését lásd: Biró A. Z.–Sárosi-Blága 2019

intézményekkel és társadalmi szereplőkkel – köztük a családokkal – való rendszeres együttműködés. Ebben a kontextusban fontossá válnak az iskolák helyi és regionális kezdeményezései, azok a szervezési-fejlesztési lépések, amelyek kevésbé függenek az országos intézkedésektől, de mégis jelentős a közvetlen környezetre gyakorolt hatásuk. Ilyenek például az iskola identitásának kialakítását és megerősítését célzó tevékenységek, az iskola közéleti-társadalmi szerepvállalásai olyan témakörökben, mint a környezetvédelem, szociális programok, felnőttképzés és hasonlók. Ezek az új társadalmi szerepkörök túlmutatnak a szűk értelemben vett oktatási funkción, az országos rendszer kötelező elvárásrendszerében sok esetben nem is jelennek meg. Kivitelezésük nagymértékben függ attól, hogy az oktatási intézmény milyen együttműködési formákat tud kialakítani a közvetlen társadalmi környezet szereplőivel, és az ilyen jellegű tevékenységek sikere jelentős mértékben erősítheti az adott oktatási intézmény vagy képzési program társadalmi beágyazottságát és támogatottságát.

A szakképzés a képzési tartalom gyakorlati jellege és a közvetlen munkaerőpiaci kötődések miatt – más oktatási szintekhez viszonyítva – szorosabban kapcsolódik a társadalmi környezethez és a különféle társadalmi szereplőkhöz, jobban rá van utalva az együttműködési formákra, több feladata van a szakképzéssel kapcsolatos társadalmi viszonyulás megváltoztatása terén is. Ráadásul a társadalmi elfogadottság növekedését nehezítik olyan „belső” tényezők is, mint az intézmények felszereltségének mai állapota, a duális képzés megszervezéséhez szükséges gazdasági szereplők viszonyulása, az oktatási anyagok terén mutatkozó hiányosságok, a szakképzéssel kapcsolatos pedagógusi attitűdök ambivalens jellege.

A helyi vagy akár regionális léptékű problémakezelést továbbá az is indokolja, hogy bármilyen beavatkozási és fejlesztési program sikeressége az oktatási intézmények szűkebb és tágabb környezetbe való integrálódásának mértékétől függ. Ez határozza meg például, hogy az iskolában lesz-e megfelelő számú diák, veszélybe kerülnek-e a beiskolázási keretek stb. Ebben a folyamatban a korábbinál sokkal nagyobb mértékben kell figyelni a családi/szülői magatartásokra, az iskolával kapcsolatos „közösségi tudásra”, a tanuláshoz való viszonyulást befolyásoló társadalmi folyamatokra.

Eddigi fejlesztési és helyzetértelmezési munkánk eredményeként úgy gondoljuk, hogy a szakképzés újrapozicionálásában az első lépés az iskola és a lokalitás (helyi vagy regionális társadalmi közeg) kapcsolatának fejlesztése kell legyen. Ez tulajdonképpen információs és együttműködési hálózatok megtervezését, kidolgozását és rendszeres működtetését jelenti, amelyhez a tanulók és szülők körében élő társadalmi kép megerősítése és tartalmi gazdagítása mellett hozzátartozik a gazdasági és intézményi szereplők közötti kapcsolatrendszer működtetése, illetve a

szakképzés térségi sajátosságokhoz igazodó működésének a kidolgozása is. Amennyiben a szakképzésben szereplői felismerik a hálózatosodás fontosságát, pozitív következményként nem csak az oktatási intézmény pozíciójának és társadalmi támogatottságának megerősödését (például alapszolgáltatások bővítése, színvonal növelése) eredményezheti, hanem azt is, hogy az adott szakképzési intézmény a térségi gazdaság és foglalkoztatási szerkezet fontos szereplőjévé válik. Az oktatási intézmények társadalmi beágyazottságának kérdésköre egyben szakmai elemzési feladatokat is jelent, ezzel kapcsolatban egyelőre kevés elemzés publikálására került sor (Sárosi-Blága 2017, 2018)

5. Térségi elemzés

5.1. Bevezetés

A tervezési, stratégiakészítési munkafolyamatok, valamint az ebben a témakörben végzett adatfelvételek eredményei egyértelműen azt jelzik, hogy 2013-at követően romániai magyar vonatkozásban intenzív, széleskörű, sok területre kiterjedő koncipiálási és tervezési munka indult be, amely viszonylag sokféle rövidtávú és középtávú célt, illetve sok igényt és konkrét tennivalót fogalmazott meg. Az előző fejezetben ismertetett térségi kutatási eredmények a maguk során ezt a sokféleséget erősítik meg, mintegy jelezve a sok év alatt felhalmozódott hátrányokat, a szakiskolai képzés társadalmi elfogadottsága körüli ellentmondásosságot, az intézmények és a pedagógusok munkavégzését nehezítő tényezőket. Ebben a tervezési és koncipiálási folyamatban eddig nagyon kevés hangsúlyt kaptak a családi, tanulói attitűdök és elvárások. Ez részben magyarázható azzal, hogy a szakiskolai oktatás újrapozicionáláskor (amely gyakorlatilag egyik napról a másikra történt, előkészítő jellegű beruházások nélkül) a keretek kialakítása tűnt a legfontosabb feladatnak. Úgy véljük, hogy ennek a képzési formának az újraindítását követően ma már az ezt az oktatási formát választók viszonyulásainak elemzését is napirendre lehet tűzni, és a fentiekben felvázolt szakmai-intézményi kontextust ki kell egészíteni a rendszerbe belépő fiatalok (közvetve: a családok) attitűdjeiről szerezhető szakmai ismeretekkel.

A DOMUS Program támogatott csoportos kutatási pályázatunk¹⁷ a székelyföldi térségben, ezen belül a Hargita megyében zajló 3 éves magyar nyelvű szakiskolai

¹⁷ Témavezető Biró A. Zoltán, a kutatócsoport tagjai: Sárosi-Blága Ágnes, Gergely Orsolya, Székely Kinga Katalin. A Program szakmai lebonyolításában a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja szervezeti-szakmai háttérrel biztosított.

képzés vizsgálatára irányult. Kérdőíves és interjú vizsgálat révén két témakörben igyekeztünk képet alkotni a térségi szakiskolai képzéssel kapcsolatosan.

Az első: a 3 éves szakiskolai képzés hét évvel ezelőtt történt átalakítása (még pontosabban: néhány éves szünet utáni újraindítása) óta eltelt időben mi változott/ mi nem változott ezen a képzési szinten, az induláskor megfogalmazott elképzelésekhez, szükségletekhez, lehetőségekhez viszonyítva miben sikerült előbbre lépni. Az ezzel a témakörrel kapcsolatos észrevételeink ismertető-összefoglaló jellegűek, és szakmai dokumentumok, interjúanyagok, médiaelemzések alapján fogalmazódtak meg. Áttekintő anyagunk célja az, hogy bemutassa a szakiskolai képzés elfogadottságának intézményi, szervezeti, szakpolitikai kontextusát. A második témakör: miként alakult, hol tart a 3 éves szakiskolai képzés társadalmi elfogadása, társadalmi beágyazódása? Ezt a kérdéskört a képzésben résztvevő tanulók kérdőíves kutatása, valamint pedagógusokkal készített interjúk alapján vizsgáltuk. Célunk annak felmérése volt, hogy a szakképzésben tanuló diákok milyen pályaválasztási attitűdökkel rendelkeznek, hogyan értékelik az általuk tanult szak térségi fontosságát, hogyan ítélik meg a szakképzés minőségét, illetve az oktatás és a munkaerőpiac közötti átmeneti folyamatot.

A szakiskolai képzés témaköre az újraindítás óta a térségben – változó intenzitással – folyamatosan napirenden van. Ezek a tematizációk elsősorban a szakok létrehozásával, a beiskolázási keretek biztosításával, a képzésre való jelentkezések helyzetével, az oktatási intézmények felszereltségével, a gazdasági és önkormányzati partnerek szerepvállalásával kapcsolatosak. Nem, vagy alig foglalkoznak a képzésben résztvevő diákok véleményével, jövőképevel, a képzési formához való viszonyulások azonosulási vagy távolságtartási mintázataival. Kutatásunk révén arra törekedtünk, hogy ezt a megközelítést hozzuk előtérbe.

A téma szakmai elemzéséhez tartozik, hogy Munkacsoportunk a KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának keretén belül korábban jelentős szerepet vállalt a „2015 a külhoni magyar szakképzés éve” program keretében, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége által szervezett szakpolitikai elemzési és tervezési folyamatban. Ennek a korábban végzett munkának (helyzetfeltárás, fejlesztési stratégia készítése, fórumorozat szervezése) az eredményei több vonatkozásban is segítségünkre voltak az újabb kutatás megtervezésében és lebonyolításában.

A kutatás elvégzését az is indokolta, hogy a térségben elindult a szakképzés felértékelődési folyamata, de ez a folyamat lassú és hullámzó jellegű. A társadalmi szemléletváltást még mindig akadályozza az a mentalitás, amely alapján a tanulók

csak elméleti oktatás révén indulhatnak nagyobb eséllyel a munkaerőpiacon. Ebben az összefüggésben a szakképzés csak egy átmeneti alternatíva a gyengébb képességű diákok számára. Elképzelésünk szerint az ebben a programban szerzett szakmai eredmények nem csupán a térségi vagy az egyes oktatási intézmények szintjén zajló szakpolitikai munkát tudják támogatni, hanem a szakiskolai képzéssel kapcsolatos nyilvános társadalmi tematizációt is.

5.2. Miért fontos téma a tanulók viszonyulása?

Fontos kiemelni: az elemzés és a javaslatcsomag a tanulók körében végzett elemzés eredményeihez kapcsolódik. Miért fontos ez? A szakiskolai képzési rendszer kiépülési fázisban van. Adottak a jogi-adminisztratív és anyagi keretek az alapszintű működéshez, de még részleges a társadalmi elfogadottság, a gazdasági szektorral való együttműködés, további fejlesztésre vár az oktatói potenciál, a tananyag, a képzési infrastruktúra, a szakmai, szakpolitikai és közéleti tematizáció. Ebben a kiépülési folyamatban három kulcsfontosságú tényező van, amelyek a rendszer fejlődését meghatározzák, bármelyik tényező hiánya adott esetben a rendszer működésképtelenségéhez vezethet.

- A szakiskolai képzés országos léptékű jogi-adminisztratív és anyagi keretének stabilitása
- Az oktatói-menedzseri potenciál és az oktatási tartalom
- A képzési rendszerbe bekerült tanulók viszonyulása

A harmadikként említett tényezőt (a képzési rendszerbe bekerült tanulók viszonyulása a rendszerhez) a szakpolitikuskok és az intézményvezetők/oktatók sok esetben leegyszerűsítve értelmezik (beiskolázási keretszám biztosítása, a tanulók tanulási teljesítménye). A képzési rendszerhez való tanulói viszonyulás azonban ennél sokkal összetettebb tényező. Lényege az, hogy a tanulók miként érzékelik és értelmezik a rendszeren belüli helyzetüket (ez nem csak az iskolát és a képzési folyamatot jelenti, hanem a szakiskolai képzési formát általában), ezt miként jelenítik meg a képzési ideje alatt és a képzés után – explicit vagy implicit módon – a számukra fontos környezet (család, kortárs csoport, ismeretségi kör stb.) számára. Az iskolaválasztással kapcsolatos elemzések egyértelműen jelzik a fiatalok (tanulók) iskola- és szakválasztási döntéseiben, illetve a menetközbeni teljesítés során a személyes tényezők egyre növekvő szerepét. Az a tény, hogy a tanulók milyen mértékben és milyen módokatok révén azonosulnak, vagy nem azonosulnak a szakiskolai képzési rendszerrel legalább olyan mértékben feltétele a rendszer fennmaradásának, mint a fentiekben jelzett másik két tényező. Az oktatási intézményekre általában az jellemző, hogy a tanulói

hozzaállást, viszonyulást (végső soron: a képzési forma iránti lojalitást) nem tekintik alapvető feltételnek a rendszer működése szempontjából. Általában az a vélekedés a domináns, hogy ha van elégséges anyagi keret, akkor az intézmény vagy az elindított osztály/évfolyam akkor is fenntartható amennyiben a hallgatók részvétele hiányos vagy formális. A szakiskolai képzésben azonban ez az eljárás nehezebben alkalmazható, mert a képzésbe bevont külső szereplők (gazdaság, egyéb intézmények) a formális működést nem támogatják.

5.3. A kutatási program megszervezésének és lebonyolításának lépései

A vizsgálat időpontjában a megyében, 19 iskolában, 13 városi és 6 rurális településen van jelen ez az oktatási forma. Ezt a képzési formát a megyei oktatási rendszert szervező/ellenőrző szervezetben (Tanfelügyelőség) ezért a területért felelő szakember felügyeli. A megyei szakiskolai hálózatban megközelítőleg 2000 fő tanul, ez a megyei teljes beiskolázott populáció (óvodákat is beleértve) körülbelül 4 százaléka. A 19 oktatási intézményben körülbelül 110 tanulócsoporthoz működik, ez több esetben csak fél osztály, a tanulócsoporthoz átlaga 17-18 fő. A megyei szakiskolai képzési forma számára a 2013-2020-as időszakra készült részletes fejlesztési terv (PLAI 2013-2020), ennek értékelése, illetve a további lépés terveinek elkészítése a közeljövőben várható.

A kutatási program lépései:

- A témában releváns szakirodalmi anyagok összegyűjtése és elemzése. Társadalmi kontextus elemzése. Jogszabályi keretek és stratégiai anyagok elemzése.
- Kérdőíves adatfelvétel Hargita megye három régiójának (Csík, Gyergyó, Udvarhely) 1-1 iskolájában. A mintanagyság 400 tanuló.
- Interjú adatfelvétel szakképzésben oktató pedagógusokkal.
- Adatfeldolgozás, elemzések készítése, összegző kutatási jelentés készítése, fejlesztéspolitikai és oktatási hasznosítás kidolgozása Az elvégzett szakmai munka kiértékelése. A Program keretében két alkalommal szerveztünk fórumjellegű műhelymunkát külsőszakértők, oktatási intézmények szereplőinek bevonásával.
- Az első Műhelymunka keretében megbeszélte témák: A szakiskolai képzés romániai újraindításának szakpolitikai kontextusa, jogi-adminisztratív kerete. A korábbi, kapcsolódó empirikus munkák anyagainak megbeszélése, módszertani eljárások kidolgozása, kutatásszervezés.
- A második Műhelymunka keretében a kutatási eredmények prezentációja, vitája került sorra.

Az adatfelvétel kérdéscsomagjait hét tematikus csoportba soroltuk be az alábbiak szerint:

1. A szakiskolai képzési formához, a képzési forma jellemzőihez való viszonyulás. Ehhez a témakörhöz három kérdéscsomag válaszai is besorolhatók: (1.a.) a szakiskolai képzési forma megítélését hordozó állítások, (1.b.) a tanuláshoz való viszonyulás, tanulás és munka viszonya a képzés időszakában vagy a képzést követően, illetve (1.c.) a szakiskolai képzés előnyei a tanulók véleménye szerint.
2. A második témakör a szakiskolai képzés gyakorlati jellegű elemeihez, illetve a személyesen megtapasztalt képzési folyamathoz való viszonyulással foglalkozik (a képzési forma konkrét működéséhez, működtetéshez kapcsolódó gyakorlati vonatkozású vélekedések)
3. A harmadik kérdés csomag a képzési formához vagy a képzési tapasztalathoz kapcsolt hátrányokat veszi számba.
4. Az elképzeléseket, a kihasználható lehetőségeket (jó lenne, lehetne, kellene stb.) hordozó vélekedéseket a negyedik témakör keretében jelezzük, ezek általában a képzési forma egészének működéséhez kapcsolódnak).
5. Az ötödik témakör a képzési tartalom társadalmi hasznosulásával kapcsolatos vélemények, illetve a jövőképpel kapcsolatos állításokat mutatja be (munkalehetőségek, életpályakép).
6. Kiemelten fontos témakör a hatodik, amely az iskola és/vagy a szak választását befolyásoló/alakító tényezők számbavételével foglalkozik
7. Az utolsó elemzési részben röviden foglalkozunk a képzési formával, a választott szakkal kapcsolatos lojalitást hordozó véleményekkel.

A pedagógus interjúk során vizsgált témakörök

- Mi a véleménye, a hazai viszonyokat tekintve jókor hozták-e meg az újra-indítással kapcsolatos országos döntést? Lehet-e azt mondani, hogy jó döntés volt (országos döntés) a szakiskolai képzés visszaállítása? Érvek, példák, magyarázatok.
- Mi az, amit az indulás óta eredménynek, előrelépésnek lehet tekinteni? Miben sikerült előrelépni, mit lehetett összehozni. Ez lehet általánosabb dolog (egy bizonyos szakmai profil engedélyeztetése, műhelyfelszerelés stb., de lehet egy iskolai rendezvény is...)
- A médiában sok szó esik a duális képzésről, ezen belül a cégekkel való együttműködésről. Van-e ezen a téren pozitív tapasztalat? Hogyan lehetne

továbblépni? Melyek az akadályok? Vita van arról is, hogy a gyakorlati képzéshez a saját műhely a jobb vagy a cégekkel való együttműködés? Véleménye szerint a mi térségünkben, városainkban (ahol nincsenek nagy nemzetközi cégek) mi a kivitelezhető megoldás?

- A szakiskolai képzéssel kapcsolatban a vélekedések sokfélék. Még ma is gyakori az olyan vélemény, hogy az menjen szakiskolába, aki nem akar tanulni... Tapasztalata szerint alakult-e javult-e a szakiskolai képzésről a társadalmi vélemény (viszonyulás) a fiatalok körében (falun, városon), mi változott, mi nem változott?
- Tapasztalata szerint alakult-e javult-e a szakiskolai képzésről a társadalmi vélemény (viszonyulás) a felnőttek (családok, szülők) körében (falun, városon), mi változott, mi nem változott?
- Mit tartana nagyon fontos, sürgős lépésnek (intézkedés, szabályozás, támogatás stb.) ami ma a szakiskolai képzésben hiányzik vagy nem megfelelő, és azzal tovább lehetne lépni?
- Véleménye szerint itt a mi térségünkben merre fog alakulni a szakiskolai képzés sorsa? Mi várható? Jövőkép téma: Érdeklődés, jelentkezők alakulása. Kormányzati, minisztériumi támogatás. Munkaerőpiaci elhelyezkedés alakulása.

5.4. A kutatási eredmények ismertetése

Adatfelvétel munkánk elsősorban arra irányult, hogy a szakiskolai képzési formát választó tanulók miként érzékelik és értelmezik ebben a rendszerben saját helyzetüket. Milyen módon és milyen mértékben azonosulnak a rendszerrel, illetve milyen mértékben tartanak, vagy éppen termelnek távolságot a rendszertől.

5.4.1. A szakiskolai képzési formához, a képzési forma jellemzőihez való viszonyulás.

a. A szakiskolai képzési forma megítélését hordozó állítások

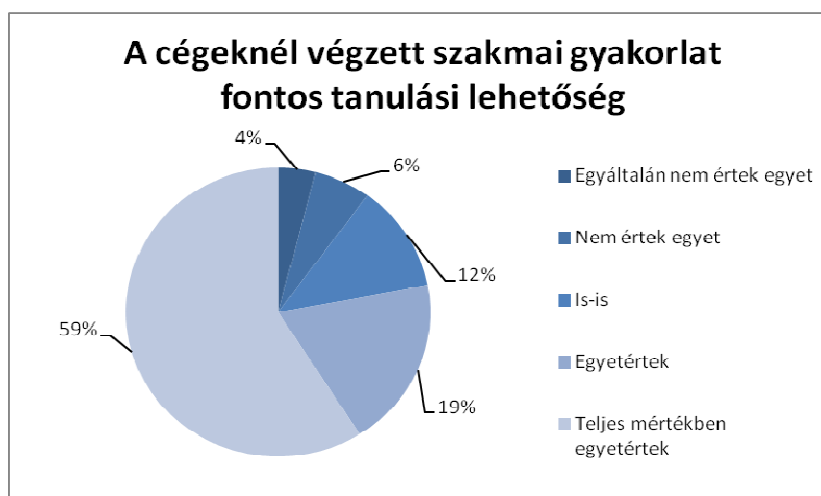
A szakiskolai képzési formával kapcsolatos tanulói attitűdöket kilenc kérdéshez/állításhoz kapcsoltan vizsgáltuk. Ezek mindegyike önmagában is külön-külön elemzés tárgyát képezheti, ezúttal azonban csupán az egyes állításokhoz való viszonyulások összevetésével, illetve rangsorával foglalkozunk röviden. A szakiskolai képzési forma működésére nézve pozitívként értelmezhető, hogy a tanulók kiemelten fontosnak ítélik meg a cégeknél végzett szakmai gyakorlatot, értékelik, ha jó

szakemberektől tanulhatnak, és szaktól függően úgy vélik, hogy lehetőségük van megélhetést biztosító szakmát elsajátítani. Ez a viszonyulásmód a szakiskolai képzési forma elfogadottságát jelzi, a válaszolók háromnegyede egyetért, vagy teljes mértékben egyetért ezzel a véleménynel. Jelezni szeretnénk, hogy az elmúlt évek média-tematizációs gyakorlata is ezeket a szempontokat hangsúlyozta, elképzelhető, hogy a személyes tapasztalat és a nyilvános tematizáció erősítette egymást.

Ugyanakkor a szakiskolai képzési forma (továbbra is fennálló) hiányosságaira hívja fel a figyelmet az, hogy a megkérdezettek közül viszonylag kevesen számolnak be jól felszerelt műhelyekről, a diákok nem látják úgy, hogy sok lehetőségük volna szakmai versenyekre járni, illetve az információ- és kommunikációtechnológia gyors fejlődése ellenére kevesen gondolják úgy, hogy az internet lehetőséget biztosít az iskolai tudás kiegészítésére. Ez arra utal, hogy a képzési formával kapcsolatos általános/elvi elfogadottság erősebb (lásd a fentebb mondottakat), a mindennapi tapasztalat pedig még ennél alacsonyabb mértékű azonosulást termel. Ez utóbbi témaköröknél a válaszolók fele, vagy kevesebb, mint fele jelez pozitív vélekedést.

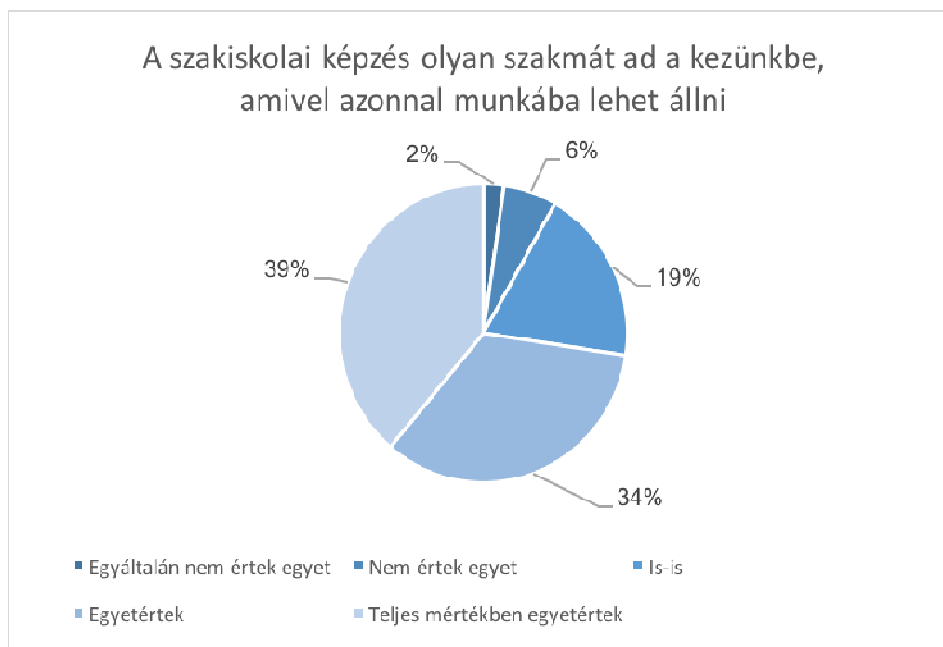
A képzési formával való azonosulás tekintetében a direkt kérdésre (A szakiskolai képzés mennyire felel meg a személyes elvárásaimnak?) adott válaszok visszafogottabb értékelést mutatnak, mint az általánosabb jellegű vagy indirekt kérdésekre adott válaszok. A megkérdezettek egynegyede állítja azt, hogy a választott szak teljes mértékben megfelel az elvárásainak, és 30 százalék mondja az, hogy többnyire megfelel. Tény, hogy a teljes mértékű elégedettséget jelzők aránya a teljes kérdezett népességben alacsony. A választ illetően 30 százalék bizonytalan választ fogalmaz meg, 15 százalék pedig elutasító. Ez alapján arra is lehet következtetni, hogy az általános iskolában végzett pályaorientációs tevékenységek további fejlesztésre szorulnak, a diákoknak a jelenleginél sokkal több információra lenne szükségük a képességeiknek, érdeklődésüknek megfelelő szakokról. Továbbá feltételezhető, hogy ebből a szempontból még mindig erősen érvényesül a szakiskolai képzést kevésbé értékelő közvélemény, és ez hatással van a diákok személyes elvárásaira.

A háromféle választípus eltérő jellege (az általános megítélés döntően pozitív, a tapasztalatokhoz kapcsolódó már kevésbé, a személyes megelégedettséghez kapcsolt megítélés pedig szórt) arra is utalhat, hogy a képzési forma még újszerűnek számít, társadalmi megítélése még „nem állt be”, alakulóban van. Azt azonban ki lehet emelni, hogy a pozitív megítélések aránya nagyobb.

11. ábra: A cégeknél végzett szakmai gyakorlat fontosságának megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

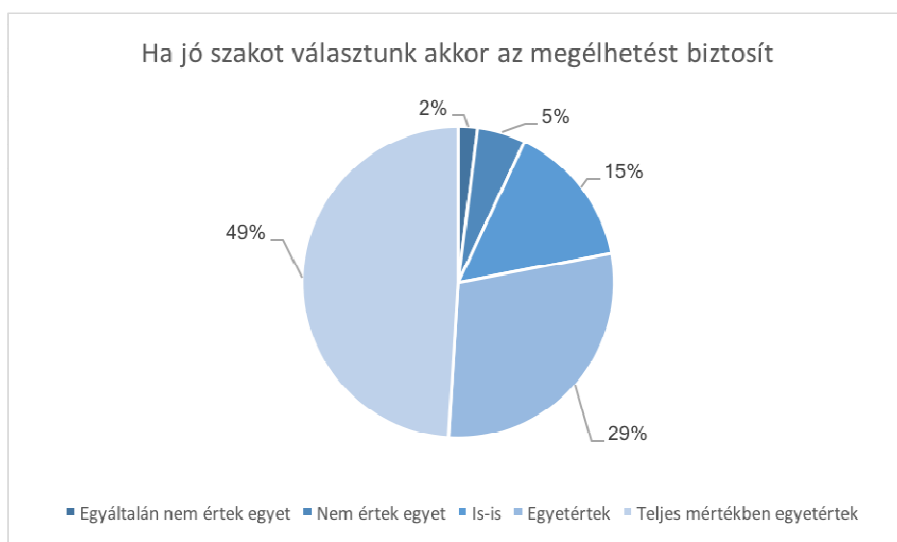
12. ábra: Az azonnali munkába állás fontosságának megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

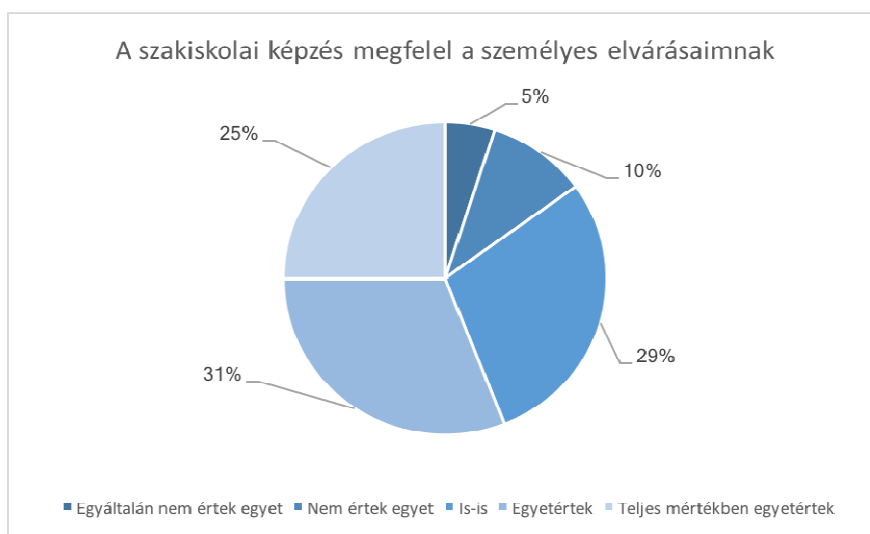
13. ábra: A szakemberektől való tanulás lehetőségének megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

14. ábra: A megélhetés biztosítás fontosságának megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

15. ábra: A szakiskolai képzés mennyire felel meg az elvárásoknak? (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

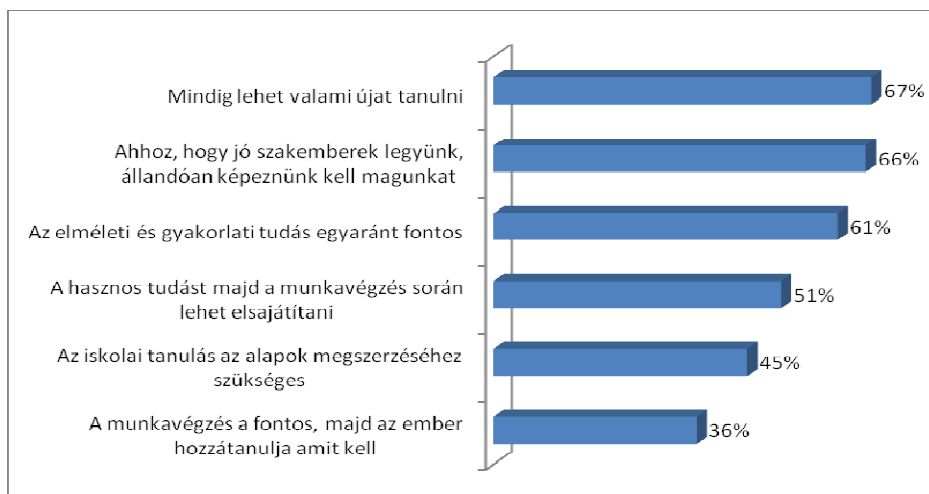
b. A tanuláshoz való viszonyulás, tanulás és munka viszonya a képzés időszakában vagy a képzést követően

A tanulás és munka viszonyának elemzése során szembetűnő, hogy a megkérdezettek az iskolai tanuláshoz képest valamivel fontosabbnak ítélik meg a munkavégzés során megszerezhető tudást. Ahhoz képest, hogy milyen sok időt töltenek el az iskolában, az iskolai tanulást csupán egyfajta alapozásnak tartják, és különösen magas azoknak az aránya, akik szerint a munkavégzés az elsődleges, a tudást akár azzal párhuzamosan is meg lehet szerezni.

Ezeknek az adatoknak a tanuláshoz való viszonyulásmód és a tanulás és munka viszonyának szempontjából is információértékük van: azok a diákok, akik szakiskolai képzésben vesznek részt, valamivel gyakorlatiasabban viszonyulnak a tanuláshoz, a képzési forma jellegéből adódóan már kilencedik osztálytól a majdani munkavégzésre fókuszálnak azokkal a középiskolában tanuló diáktársaikkal szemben, akik egyetemen való továbbtanulást terveznek, és kevésbé érzik közelinek a munkavállalásra vonatkozó fontos döntések meghozatalát. Ez részben azzal is magyarázható, hogy a szakmai gyakorlat révén a szakiskolában tanuló diákok hamarabb szembesülnek a tényleges munkaerőpiaci viszonyokkal, lehetőségekkel.

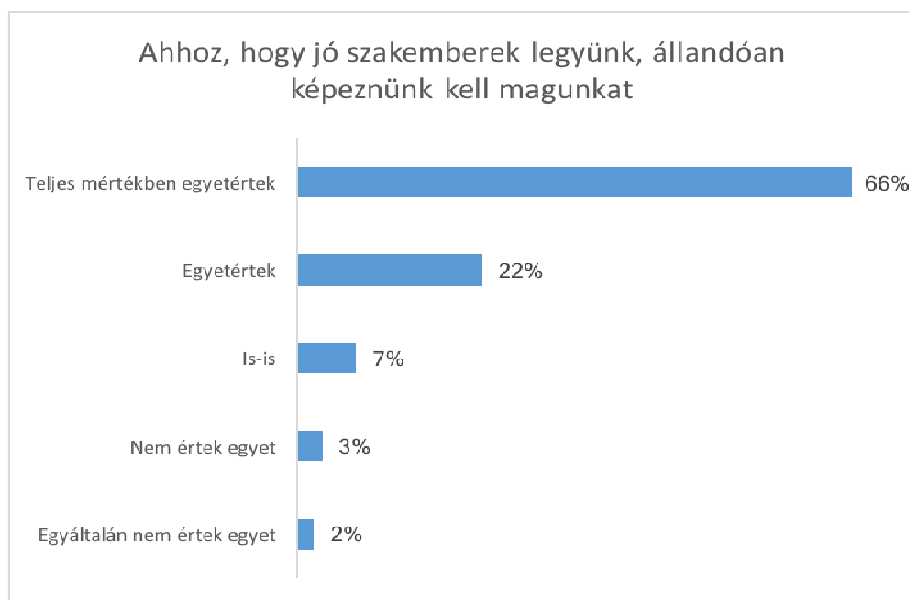
A képzési forma működése szempontjából pozitívként értelmezhető, hogy a megkérdezett diákok jó szakemberekké szeretnének válni, illetve nyitottak a tanulásra.

Annak ellenére, hogy más kérdések elemzése kapcsán arra a következtetésre jutottunk, hogy ennek a célcsoportnak nagyon fontos a gyakorlatiasság, amikor konkrétan rákérdeztünk, az elméleti és gyakorlati tudást egyaránt fontosnak ítélték meg.

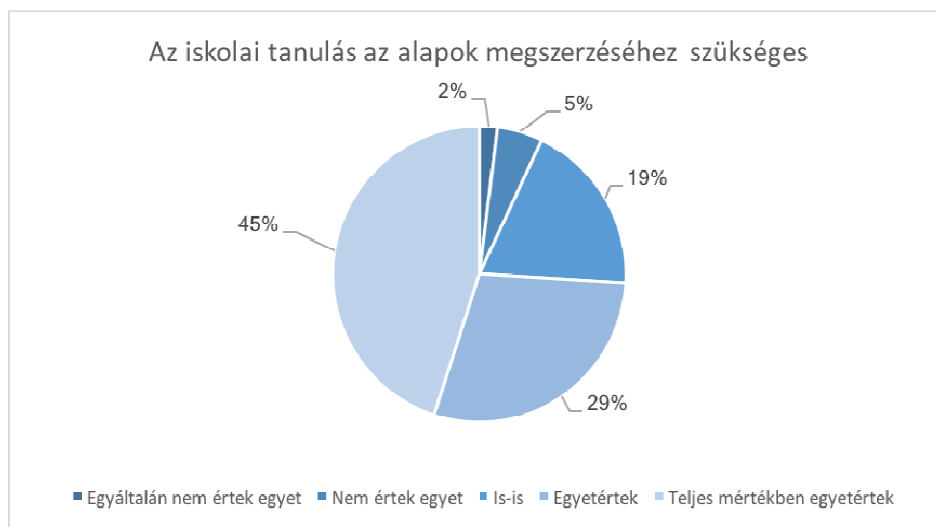
16. ábra: A tanuláshoz való viszonyulásmód (a „teljes mértékben egyetértek” válaszok szerinti sorrend)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

Forrás: saját szerkesztés, 2019

17. ábra: Az állandó képzés fontosságával való egyetértés mértéke (%)

18. ábra: Az iskolai tanuláshoz való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

19. ábra: A munkavégzés során történő tanuláshoz való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

c. A szakiskolai képzés előnyei a tanulók véleménye szerint.

Elemzésünkben nagyon fontos témakört jelöl a szakiskolában tanuló diákok viszonyulásmódja a képzési forma előnyeire. A „nagyon fontos” válaszok alapján látható, hogy a megkérdezettek leginkább a magyar nyelvű oktatást tartják előnyösnek ebben a képzési formában. Ez nagyon fontos információ a kisebbségi oktatási helyzet (igények, elvárások, gyakorlat) szempontjából, és arra enged következtetni, hogy bár kihívást jelent, az iskolák megszervezik a magyar nyelvű oktatást. (A szakiskolákban zajló oktatás megszervezése szempontjából előbbi kutatási programjaink eredményei azt jelzik, hogy még mindig nincsenek magyar nyelvű tankönyvek, Bíró és társai, 2016).

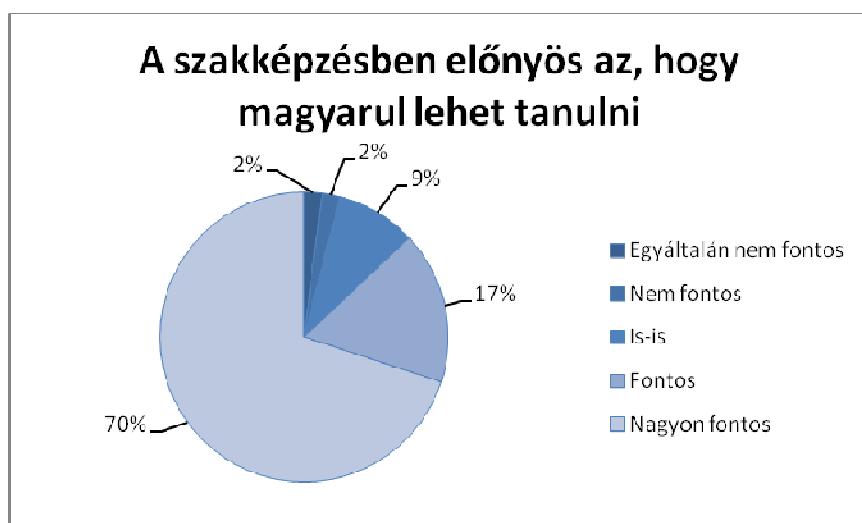
A magyar nyelven való tanulási lehetőséget követően a megkérdezettek a könnyebb munkahelyszerzési lehetőséget, a cégeknél történő munkavégzést, a szakmai fejlődési lehetőséget és a pénzkeresővé válást jelölték meg a képzési forma fontosabb előnyei között. Továbbá nem zárkoznak el a külföldi munkavállalástól sem. Ezek az eredmények összefüggésben vannak az előbbi témakörnél tárgyaltakkal, és arra engednek következtetni, hogy a szakiskolában tanuló diákok a középiskolákban tanuló társaikhoz képest korábban mérlegelik a munkaerőpiaci lehetőségeket. Ez a képzési forma továbbá teret enged a különféle vállalkozási formák indításával kapcsolatos mérlegeléseknek.

Kutatásunkkal pontosan nem mérhető, hogy ez a tanuláshoz és munkavégzéshez való gyakorlatiasabb viszonyulásmód a képzési formának köszönhető, vagy ez a képzési forma eleve ilyen jellegű diákokat vonz.

3. táblázat: A tanuláshoz és a munkavégzéshez való viszonyulásmód (%)

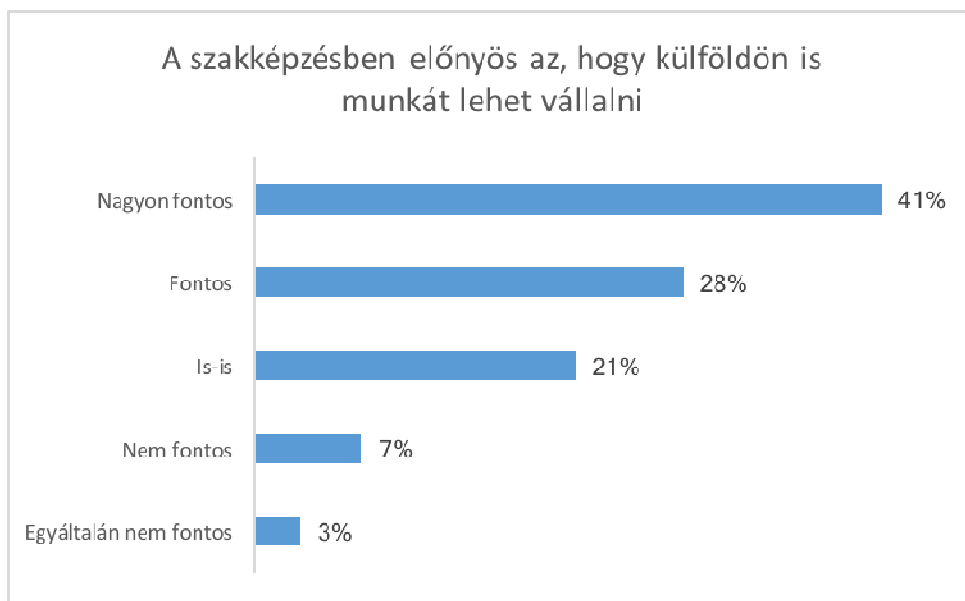
<i>Válaszok</i>	<i>Sorrend a „nagyon fontos” válaszok szerint</i>
Magyarul lehet tanulni	70%
Egy jó szakmával könnyebb lesz munkahelyet találni	61%
Lehet cégeknél dolgozni	57%
Van szakmai fejlődési lehetőség	47%
Elég hamar pénzkereső lehet az ember	46%
Külföldön is munkát lehet vállalni	41%
Saját vállalkozást lehet indítani	40%
Nem unalmas	32%
Az oktatás nagyon gyakorlati jellegű	29%
Nincsen sok elméleti óra	19%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

20. ábra: A magyar nyelven való tanulási lehetőség fontossága (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

21. ábra: A külföldi munkavállalás lehetőségéhez való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

5.4.2. A szakiskolai képzés gyakorlati jellegű elemeihez, illetve a személyesen megtapasztalt képzési folyamathoz való viszonyulás

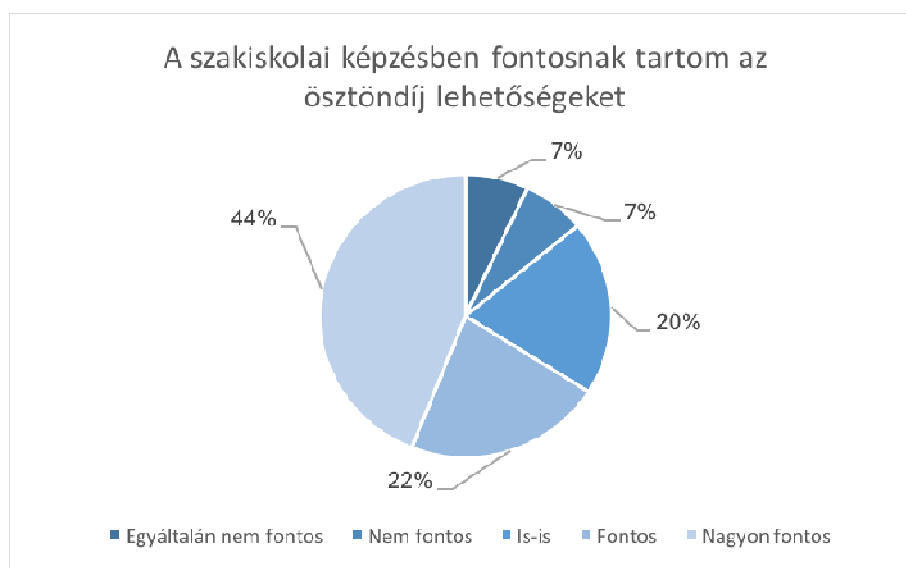
A szakiskolai képzés gyakorlati jellegű elemeihez való viszonyulásmód alapján arra lehet következtetni, hogy a diákoknak nagyon fontos a magyar nyelvű tananyag, tehát a magyar nyelven való tanulási lehetőség (ez a szempont a szakiskolai képzési forma előnyei kapcsán is a legelső helyen szerepel).

Az eredményeknek információértékük van a szakiskolai képzést népszerűsítő tevékenységek, illetve a pályaorientáció szempontjából: láthatjuk, hogy mit tartanak fontosnak a képzési folyamatban lévő tanulók: például a szakmai gyakorlati lehetőségeket, az ösztöndíjakat, az oktatók szakmai felkészültségét. Ugyanakkor a hiányos, további fejlesztésre szoruló területekre is rálátást kapunk. Ilyen például a digitális tananyagok elérhetősége, az iskola eszközellátottsága, tanműhelyei, az oktatófilmek használata. Az eredmények alapján feltételezhető, hogy nem működnek megfelelően, vagy hiányoznak a tapasztalatcsere programok, illetve a szakmai versenyek, amelyek nagyon fontosak volnának a diákok szakmai felkészítése szempontjából.

4. táblázat: A szakiskolai képzés gyakorlati jellegű elemeihez való viszonyulásmód (%)

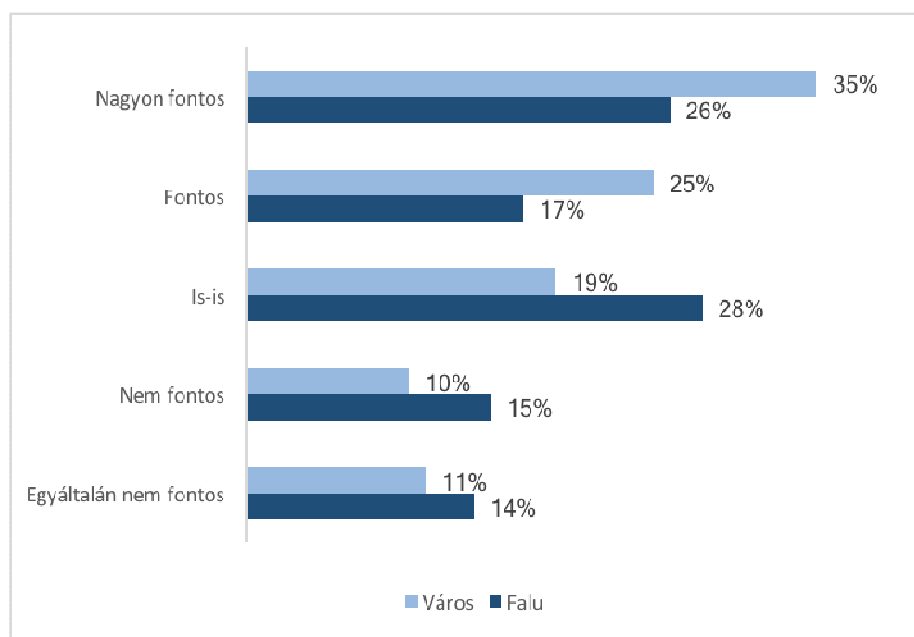
Válaszok	Sorrend a „nagyon fontos” válaszok szerint
Magyar nyelvű tananyag	66%
A szakmai gyakorlati lehetőségek	46%
Ösztöndíj lehetőségek	44%
Az oktatók szakmai felkészültsége	38%
Az iskola eszközellátottsága, tanműhelyei	33%
Az oktatófilmek használata	29%
A digitális tananyagok elérhetősége	27%
Külföldi tapasztalatszerzés	26%
Tapasztalatcsere más hasonló osztályokkal	9%
A szakmai versenyeken való részvétel lehetőségei	7%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

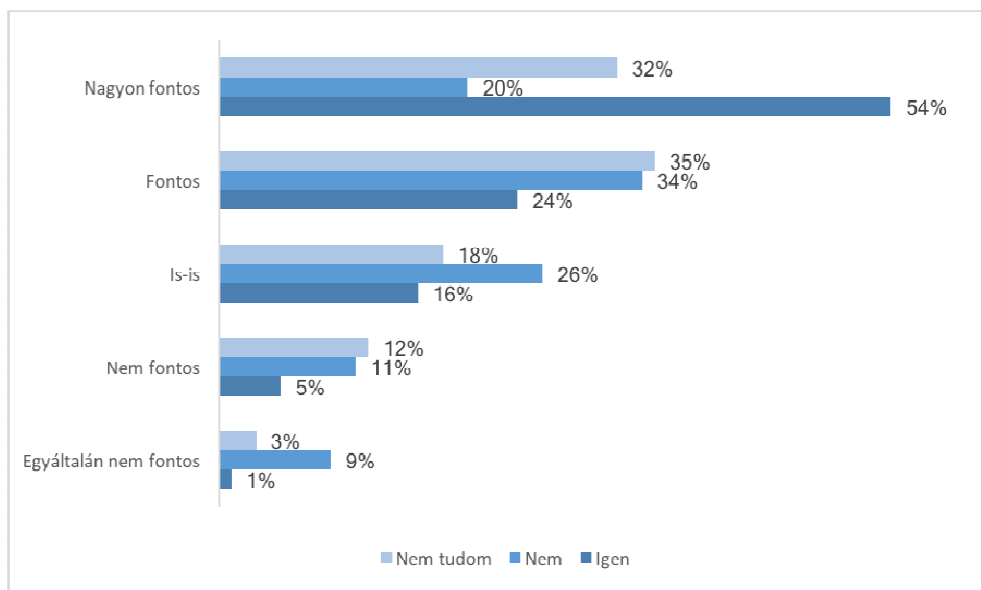
22. ábra: A szakiskolai képzés ösztöndíj lehetőségeihez való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

23. ábra: A digitális tananyagok elérhetőségének fontossága a szakiskolai képzésben a lakhely típusa szerint (falu és város, %)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

24. ábra: A szakmai gyakorlati lehetőségek fontosságának megítélése az alapján, hogy a tanulók ajánlanák-e másoknak is az iskolát, amelyben tanulnak (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

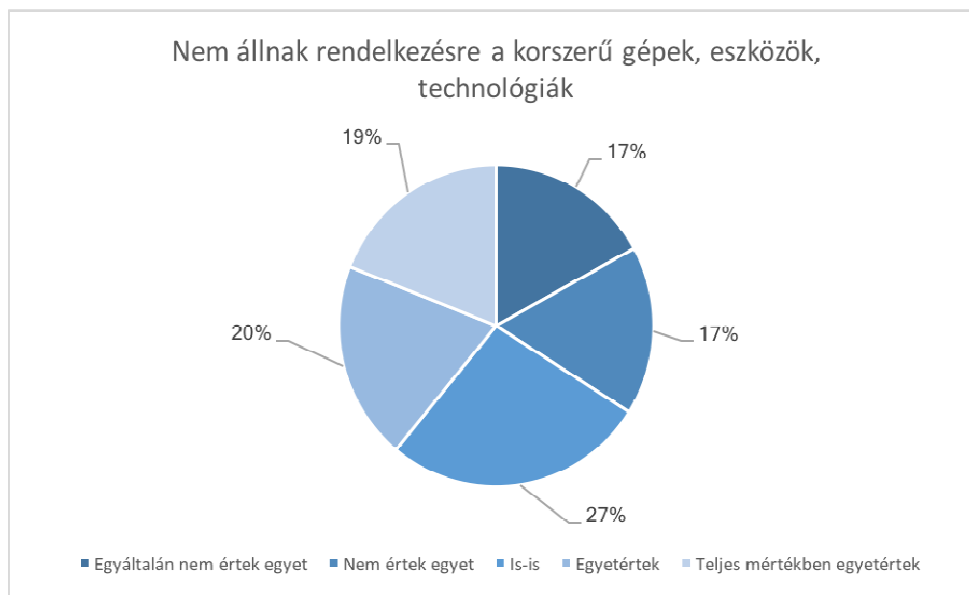
5.4.3. A képzési formához vagy a képzési tapasztalathoz kapcsolt hátrányok

A szakiskolai képzéssel kapcsolatban alapvetően visszafogott a negatív viszonyulásmód. Ugyanakkor, ha a negatív irányú vélekedéseket rangsoroljuk, szembe-tűnő, hogy a megkérdezettek nehezményezik, hogy a társadalom nem értékeli eléggé a kétkezi munkát, hiányosnak találják az iskolák eszközellátottságát. Továbbá hiányolják azt, hogy ebben a képzési formában nincs lehetőség érettségire, és úgy vélik, hogy az iskolák eszközellátottsága nem megfelelő. Ezek az eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy a szakoktatással kapcsolatos negatív társadalmi beállítódások csak kismértékben változtak az elmúlt évek során.

5. táblázat: A képzési formához vagy a képzési tapasztalathoz kapcsolt hátrányok megítélése (%)

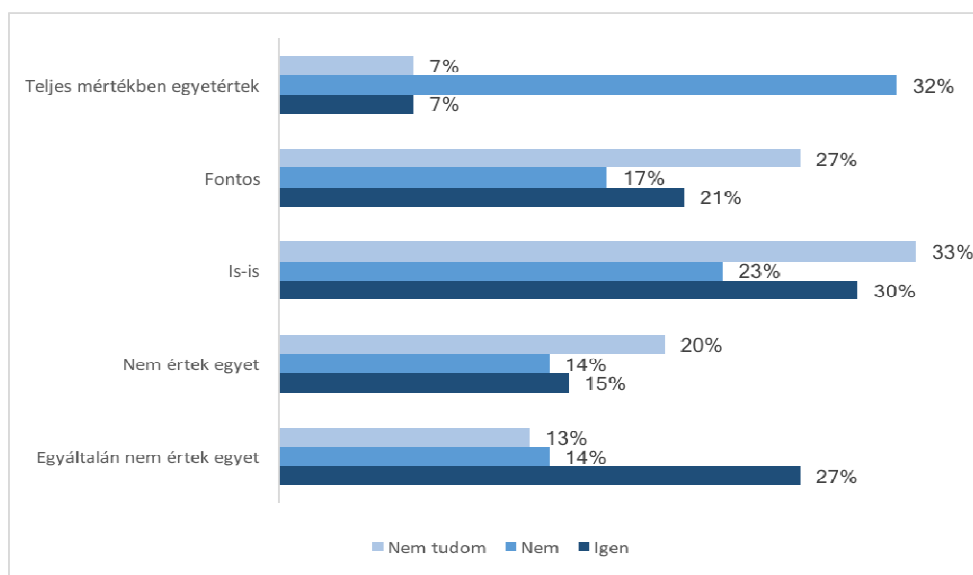
Válaszok	Sorrend a "nem értek egyet" és az „egyáltalán nem értek egyet” válaszok szerint
Nincsen elég munkahely ebben a szakmában	52%
Nem ad lehetőséget érettségire	40%
Még kevés a felkészült szakoktató	40%
Nem állnak rendelkezésre a korszerű gépek, eszközök, technológiák	35%
A társadalom nem értékeli eléggé a kétkezi munkát	34%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

25. ábra: A korszerű gépek, eszközök, technológiák hiánya mint hátrány (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

26. ábra: Kevés felkészült oktató mint hátrány az alapján, hogy a tanulók ajánlanák-e másoknak is az iskolát, amelyben tanulnak (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

5.4.4. Az elképzeléseket, a kihasználható lehetőségeket (jó lenne, lehetne, kellene stb.) hordozó vélekedések

Ebben a témakörben fontosnak mutatkozik a tanulók szakmával, szakmai képzéssel kapcsolatos elképzeléseinek elemzése. Az általunk megfogalmazott kérdésekkel információkat kerestünk a diákok viszonyulásmódjától, valamint érdeklődési körétől függő lehetőségek kihasználásának mértékéről (az erre vonatkozó igényekről, szándékáról). Ez a folyamat nem független a képzési formától, illetve a pedagógusok és szülők által gyakorolt közvetlen vagy közvetett befolyástól.

Az eredmények alapján a célcsoport számára nagyon vonzó a külföldi tapasztalat. Annak az elemzése azonban, hogy ezt a tapasztalatszerzést az itthoni munkavégzés során tervezik-e hasznosítani, vagy a külföldi munka mint pénzszerzési lehetőség vonzó számukra, további kutatási munkát tesz szükségessé.

A szakmai képzés elvégzése mellett a diákok fontosnak tartják a szabadidőben végzett tájékozódást, információszerzést. Ennek ellenére azonban nem jelölték meg jelentősen nagy számban az interneten elérhető oktatóvideók fontosságát.

A szakmai versenyek ebben a témakörben sem örvendenek túl nagy népszerűségnek, a diákok nem látnak ebben sok lehetőséget (a többi lehetőséghez képest utolsó helyre sorolják). Ez föltehetően azzal van összefüggésben, hogy kevés szakmai

verseny kerül megszervezésre, vagy a megszervezett alkalmakon korlátozott számú diák vesz részt, így elmarad, vagy visszafogott mértékű a célcsoportra gyakorolt hatás. Mivel a szakmai versenyek kiváló alkalmat biztosítanak az iskola/szak népszerűsítésére, illetve a diákok identitástudatának megerősítésére, a jelenlegi gyakorlaton az ilyen jellegű rendezvények számának növelésével, illetve marketing tevékenységekkel lehetne javítani.

6. táblázat: A kihasználható lehetőségekhez való viszonyulásmód (%)

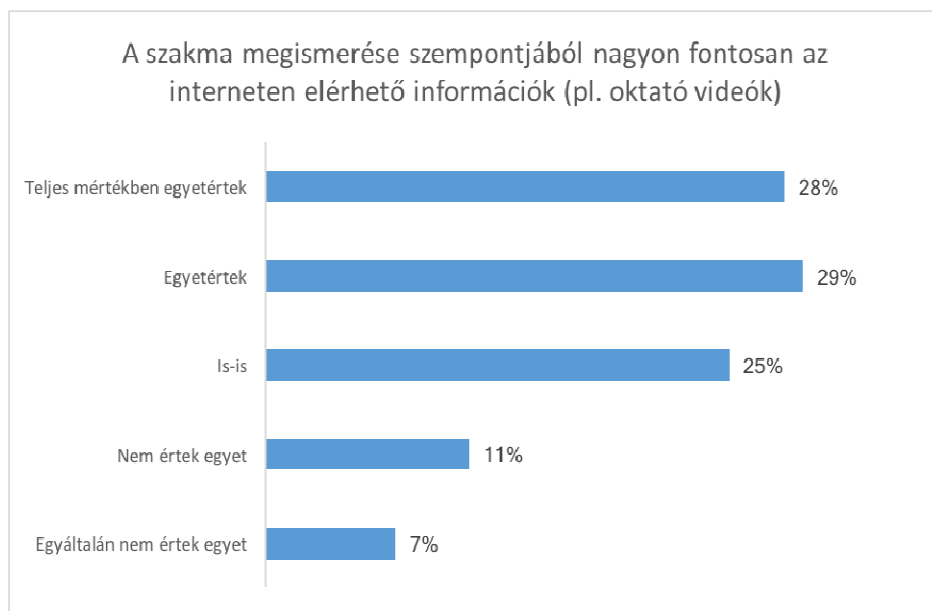
<i>Válaszok</i>	<i>Sorrend a „teljes mértékben egyetértek” válaszok szerint</i>
Minél több külföldi tapasztalat hasznos lenne	43%
Ahhoz, hogy valaki jó szakember legyen, a szakmai képzés elvégzése mellett, szabadidejében is tájékozódnia kell a szakmáról	38%
A szakma megismerése szempontjából nagyon fontos az interneten elérhető információk (pl. oktató videók)	28%
A szakmai versenyeken kapcsolatokat lehet szerezni (Pl. kollégák, cégek megismerése)	27%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

27. ábra: A szabadidőben való tájékozódáshoz való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

28. ábra: Az interneten elérhető információkhoz való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

29. ábra: A külföldi tapasztalatszerzéshez való viszonyulásmód (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

5.4.5.A képzési tartalom társadalmi hasznosulásával kapcsolatos vélemények, illetve a jövőképpel kapcsolatos állítások (munkalehetőségek, életpályakép).

a. A munkalehetőségek megítélése

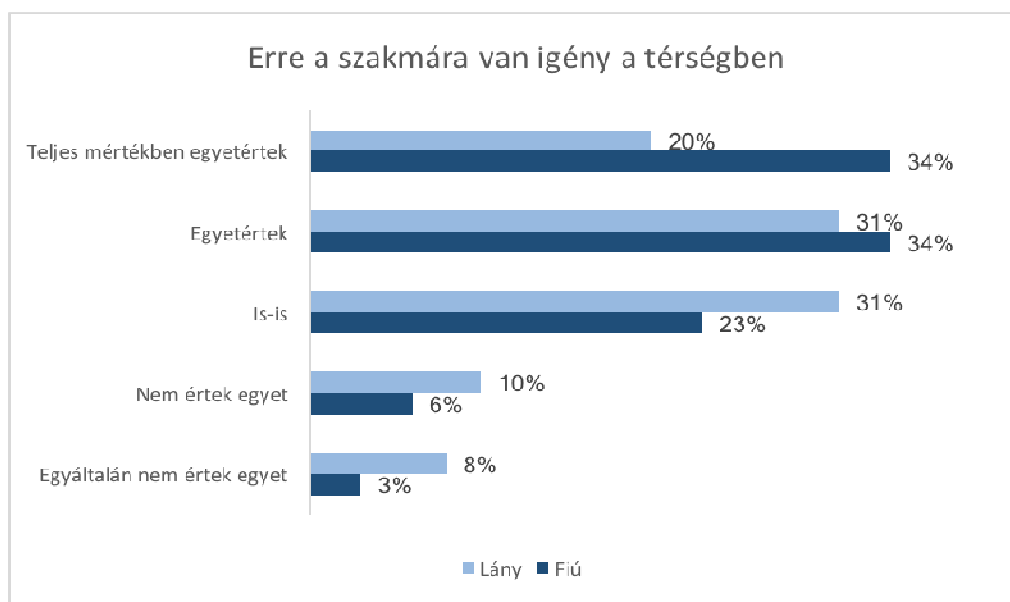
A megkérdezett diákok a cégeknél végzett szakmai gyakorlatokat nagyon fontosnak ítélik meg a munkahelykeresés szempontjából, és úgy ítélik meg, hogy az általuk tanult szakmára van igény a térségben. Ennek ellenére a diákok úgy gondolják, hogy az iskola elvégzése után nagyon nehéz munkát találni, illetve bizonyos területeken túl sok a szakember. Ez a viszonyulásmód részben egy negatív közvéleményt tükröz, ugyanis a megkérdezett diákoknak még nincs tényleges munkaerőpiaci tapasztalatuk.

Érdemes alaposabban megvizsgálni, hogy mi állhat a negatív közvélemény mögött, illetve milyen módszerekkel lehet ezt megváltoztatni, ugyanis a munkaadók jelentős szakemberhiányról számolnak be a különféle szakterületeken.

7. táblázat: A munkalehetőségekhez való viszonyulásmód (%)

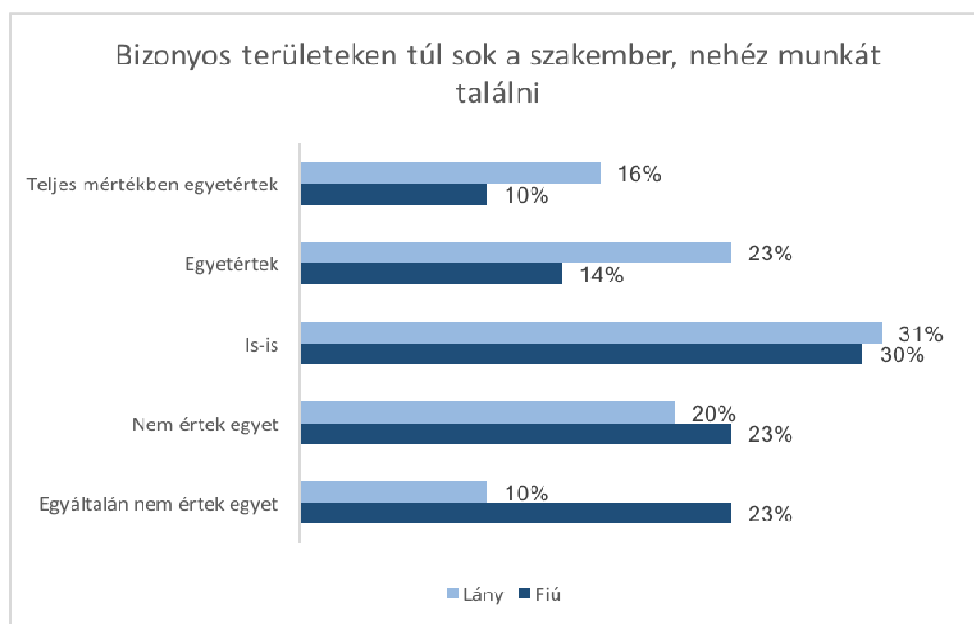
Válaszok	Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Is-is	Egyet-értek	Teljes mértékben egyetértek
A cégeknél végzett szakmai gyakorlatok segítenek a munkahelykeresés során	5%	6%	17%	24%	48%
Erre a szakmára van igény a térségben	4%	8%	23%	35%	30%
Bizonyos területeken túl sok a szakember, nehéz munkát találni	20%	22%	30%	16%	12%
Az iskola elvégzése után nagyon nehéz munkát találni	28%	25%	24%	14%	9%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

30. ábra: A tanult szakmához kapcsolódó térségi igény megítélése nemek szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

31. ábra: A tanult szakmához kapcsolódó munkaerőpiaci telítettség megítélése nemek szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

b. Jövőterv, életpályakép

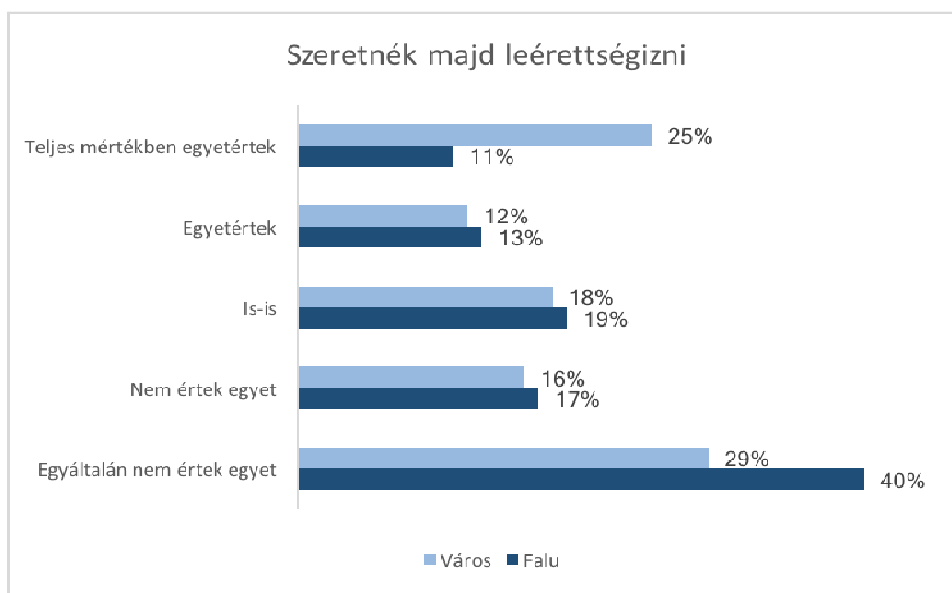
A szakiskolai képzés működése, jövője, térségi hasznosulása szempontjából negatívumként értelmezhető, hogy a megkérdezett tanulók jelentős hányada úgy gondolja, hogy külföldön szeretne dolgozni, vagy a szakma elvégzése után mással fog foglalkozni. Míg az előbbi magában hordozza a megszerzett kompetenciák és az anyagi tőke itthoni hasznosulását, az utóbbi gyakorlatilag haszontalanná minősíti az iskolában tanult szakmát. További kutatási feladat a viszonyulásmód okainak feltárása.

Van egy jelentős nagyságú csoport, aki szeretne leérettségizni, illetve továbbtanulni. A jelenlegi képzési rendszerben ez nem könnyű feladat. Feltételezhető, hogy ez a csoport nem érzi jól magát a rendszerben.

8. táblázat: Jövőterv, életpályakép (%)

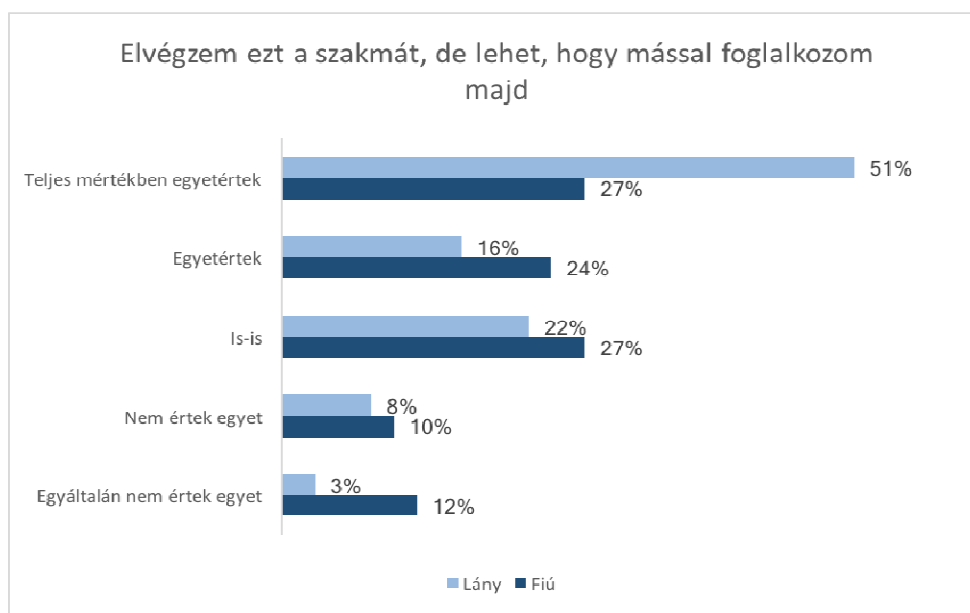
Válaszok	Egyáltalán nem értek egyet	Nem értek egyet	Is-is	Egyet-értek	Teljes mértékben egyetértek
Külföldön szeretnék dolgozni, hogy anyagi tőkét szerezzek	6%	10%	23%	22%	39%
Elvégzem ezt a szakmát, de lehet, hogy mással foglalkozom majd	9%	10%	25%	24%	32%
Szeretnék saját vállalkozást indítani, ha sikerül	12%	15%	21%	21%	31%
Munkahelyet szereznek az iskola után a térségben	12%	17%	19%	22%	30%
Szeretnék majd leérettségizni	37%	16%	19%	13%	15%
Tovább szeretnék tanulni, ez nem elég	40%	18%	22%	8%	12%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

32. ábra: Az érettségihez való viszonyulásmód a lakhely típusa szerint (falu-város, %)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

33. ábra: A tanult szakma szerepe a pályaképben nemek szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

34. ábra: A vállalkozás indításhoz való viszonyulásmód nemek szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

5.4.6. Az iskola és/vagy a szak választását befolyásoló/alakító tényezők

Az iskola vagy a szak választását befolyásoló tényezők köréből nyolc választási opciót jelöltünk meg a kérdőívben. Amennyiben az ötfokozatú skálán kapott válaszok közül csak a legnagyobb pontértékkel rendelkező választ vesszük figyelembe (a választott tényezőnek nagyon nagy szerepe volt) akkor azt látjuk, hogy a megjelölt tényezők négy csoportba sorolódnak be. A válaszolók közel 60 százaléka a személyes döntés („tetszett nekem”) szerepét emelte ki. A család szerepe, illetve az intézmény hírneve egyenként a válaszolók egynegyede körében kapott „nagyon nagy szerepe volt” említést. A több tényező egyenként 10-15 százalékos arányban bizonyult kiemelten fontosnak, és az a tény, hogy az iskolában jó tanárok tanítanak gyakorlatilag nem kapott mérhető mennyiségű említést.

A nyolc tényező szerepét érdemes szemügyre venni abban az esetben is, ha az ötfokozatú skála két egyértelműen pozitív véleményt (nagyszerepe volt + nagyon nagy szerepe volt) jelző adatokat összevonjuk. A két rangsor majdnem teljesen egyforma, ami az egyes tényezők szerepének viszonylag stabil, szélesebb körben elfogadott mintázatára utal. Az iskolaválasztást illetően három tényezőnek van meghatározó szerepe, ebből az első a tanulók személyes választásának előtérbe kerülését

jelzi. Az összevont adatsorban a válaszolók közel háromnegyede jelzi a személyes döntés kiemelt szerepét. Nincsen tudomásunk arról, hogy ez a térségi jelenségi jelenség elemzéstárgya lett volna, holott megérdemelné az alaposabb szakmai figyelmet, hiszen a vizsgált térségben a személyes választás szerepe a korábbi évtizedekben egészen bizonyosan jóval kisebb volt. A másik két kiemelten fontos tényező (a család véleménye és az iskola hírneve) ebben a térségben nagy valószínűséggel összekapcsolódik oly módon, hogy az oktatási intézmények hírnevéhez való viszonyulás alapvetően családi léptékű (vagy szűkebb rokonsági, ismeretségi körben termelődő) vélemény. Ezek az eredmények egyértelműen utalnak arra, hogy az iskolaválasztással kapcsolatos attitűdök és döntések családi léptékben alakulnak ki, és amennyiben az oktatáspolitikai térségi intézményes és szakmai szereplői növelni kívánják a szakiskolai képzésbe jelentkező fiatalok létszámát akkor a családi körben zajló véleményformálás gyakorlatát kell valamilyen módon célba venni.

A családi léptékű döntések nagy szerepére utal az anyagi szempontok figyelembe vétele is, illetve az a tény, hogy a kortárscsoport tagjaihoz vagy az osztálytársakhoz való igazodásnak nincsen meghatározó szerepe. Nem utolsó sorban ki kell emelni azt a tényt, hogy a tanulók szerint nagyon csekély arányban kap szerepet a szakiskolai képzés választásában a tanárok, osztályfőnökök javaslata. Ez a célcsoport képezheti a szakiskola fejlesztésével foglalkozók számára – a család mellett – a második célcsoportot, amelynek a befolyásolására valamilyen módon törekedni kell.

9. táblázat: Az iskola és/vagy a szak választását befolyásoló/alakító tényezők megítélése

Válaszok	Sorrend a „nagyon nagy szerepe van” válaszok szerint
Ebben az iskolában volt olyan szak, ami tetszett nekem	56%
A családom szerint ez az iskola megfelelő számomra	29%
Jó hírneve van az iskolának	22%
Anyagi szempontból ez az előnyös	14%
Közel van az otthonomhoz	14%
Tudtam, hogy sok barátom tanul/fog tanulni ebben az iskolában	12%
Hallottam, hogy jó tanárok tanítanak ebben az iskolában	9%
Ezt az iskolát javasolták a tanárain/ osztályfőnököm	8%

Válaszok	Sorrend az összevont pozitív válaszok szerint
Ebben az iskolában volt olyan szak, ami tetszett nekem	71%
A családom szerint ez az iskola megfelelő számomra	52%
Jó hírneve van az iskolának	42%
Tudtam, hogy sok barátom tanul/fog tanulni ebben az iskolában	33%
Hallottam, hogy jó tanárok tanítanak ebben az iskolában	32%
Anyagi szempontból ez az előnyös	31%
Közel van az otthonomhoz	29%
Ezt az iskolát javasolták a tanárain/osztályfőnököm	22%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

10. táblázat: Az iskolaválasztást pozitívan befolyásoló tényezők („nagy szerepe volt” és „nagyon nagy szerepe volt”) említéseinek százalékos aránya

Válaszok	Sorrend az összevont pozitív válaszok szerint
Ebben az iskolában volt olyan szak, ami tetszett nekem	71%
A családom szerint ez az iskola megfelelő számomra	52%
Jó hírneve van az iskolának	42%
Tudtam, hogy sok barátom tanul/fog tanulni ebben az iskolában	33%
Hallottam, hogy jó tanárok tanítanak ebben az iskolában	32%
Anyagi szempontból ez az előnyös	31%
Közel van az otthonomhoz	29%
Ezt az iskolát javasolták a tanárain/osztályfőnököm	22%

Forrás: saját szerkesztés, 2019

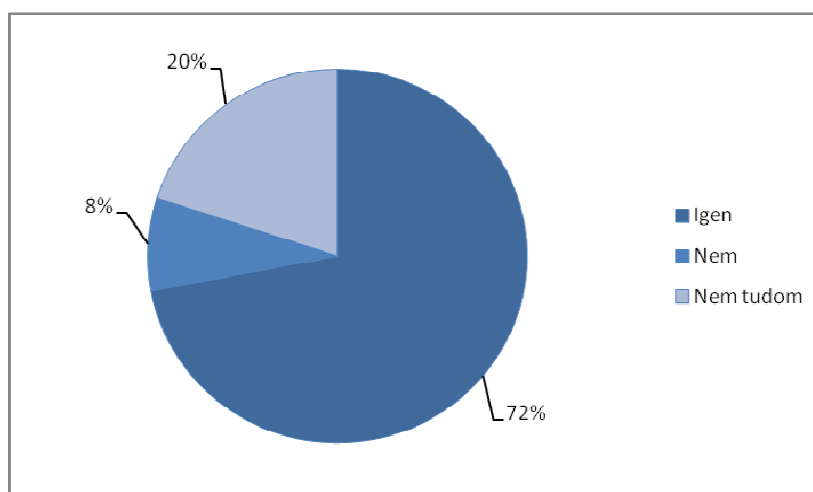
5.4.7.A képzési formával, a választott szakkal kapcsolatos lojalitást hordozó vélemények

A szakiskolai képzési formával való elégedettséget, azt, hogy a diákok mennyire érzik jól magukat a rendszerben, jól tükrözi az, hogy milyen mértékben ajánlanák másoknak is ezt az iskolát. Az a tény, hogy a viszonyulásmód pozitív-e vagy negatív nagyon fontos eleme lehet a toborzási folyamatoknak, információértékkel bír azzal kapcsolatban, hogy működnek-e toborzó ágensként azok a tanulócsoporthok, akik pozitívnak ítélik meg ezt a képzési formát.

A megkérdezettek jelentős hányada, majdnem háromnegyede ajánlaná az iskolát/szakot másoknak is, ami nagyon pozitív a képzési forma működése, jövője szempontjából. Ennek a pozitív viszonyulásmódnak köszönhetően várható, hogy a jövőben – indirekt módon – javulni fog a szakiskolai képzési forma megítélése. Ugyanakkor ez a pozitív viszonyulásmód tekinthető egyfajta endogén erőforrásnak is, amelyet direkt módon is alkalmazni lehet a diáktoborzási tevékenységek során (például kisebb csoportok fölkerése személyes marketingtevékenységre).

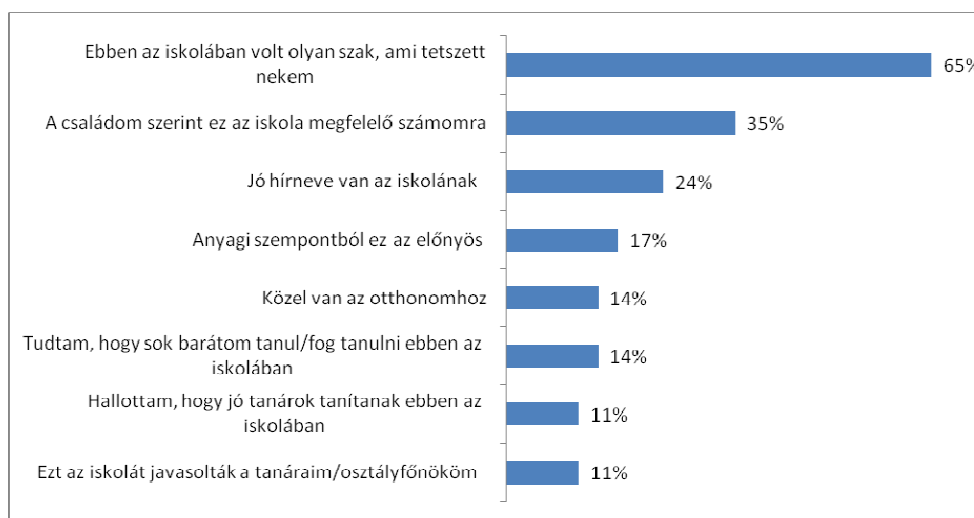
A pozitív, támogató viszonyulás mellett van egy nem elhanyagolható méretű csoport, amely vagy nem ajánlaná ismerőseinek ezt az iskolát/szakot, vagy határozatlan a kérdéssel kapcsolatban. Ez mögött vélhetően az iskolával és/vagy szakkal való elégedetlenség áll.

A lojalitás témakört fontosnak tartottuk megvizsgálni összefüggésben a domináns iskolaválasztási tényezőkkel. Az eredmények alapján azok a diákok ajánlanák leginkább az iskolát/szakot másoknak, akik esetében a legfontosabb iskolaválasztási tényező az adott iskolában elérhető szak volt (65%). Ezt követi a család véleményének fontossága (35%). Meglepő, hogy a fontossági sorrendben utolsó helyen szerepel a tanárok/osztályfőnökök javaslata (11%), illetve a „jó tanárok híre” (11%). Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy általános iskolában kevés a pályaorientációs konzultáció, vagy azt, hogy a pályaorientációs tevékenységek során háttérbe szorul a szakiskolai képzési forma.

35. ábra: Ajánlanád-e másoknak ezt az iskolát/szakot?

Forrás: saját szerkesztés, 2019

36. ábra: Az iskolaválasztási tényezők fontossági sorrendje azok körében, akik ajánlanák másoknak is az iskolát/szakot (a “nagyon fontos szerepe volt” válaszok, %)

Forrás: saját szerkesztés, 2019

5.5. Összefoglaló

A képzési forma fejlesztését célzó folyamat alakulásával, mai helyzetével kapcsolatos megállapítások

- A szakiskolai képzés fejlesztését célzó sokszereplős, komplex folyamat nem kapott olyan lendületet amilyen az indulási időszakban a központi elvárásokban, illetve amilyen a helyi szereplők szintjén az elvárásokban megfogalmazódott. A „kezdeti fázis” szindróma mind a mai napig érezteti hatását, ami a vélemények szintjén úgy fogalmazódik meg, hogy „sikerült elindulni, de sok a tennivaló”, „sok mindent kell még pótolni”, „van, ami működik, van, ami nem”. A terület szakmai és intézményi szereplői nem érzékelik a fejlesztési folyamat progresszív jellegét.
- A szakiskolai képzés kiépítési folyamata rendszerszinten nem kapott tartós fejlődési lendületet, de rendszerszinten „nem is ült le”. A folyamat alakulása a szereplők szerint sok tekintetben felemás, esetenként ellentmondásos, de a rendszeren belül egyaránt vannak kisebb-nagyobb negatív jelenségek és előrelépések, jó eredmények is. Elég sok belső pozitív pont termelődött, amelyek kívülről nem mindig látszanak, csak azok érzékelik, akik az adott intézményben vagy az adott szakon oktatnak. A fejlesztési folyamatot sok kisebb-nagyobb helyi kezdeményezés, előrelépés, siker hordozza, ezek egyelőre nem integrálódnak rendszerszintű folyamattá. Ennek a helyzetnek kétféle oka van. Az egyik: az országos rendszer nem indít olyan strukturális jellegű programokat (beruházások, tartalmi fejlesztések stb.) amelyek minden intézményt érinthetnének. Az országos léptékű kezdeményezések - az újrapozicionálás kezdete óta – adminisztratív jellegűek (keretek biztosítása, jogalkotás és egyéb szabályozások), a cél inkább a folyamat menedzselése. Az erőforrások megszerzése (fejlesztések, kapcsolatrendszer vállalkozásokkal, konzorciumok alakítása stb.) az egyes intézmények feladata marad. A másik ok, amely pontszerű fejlődések, bottom-up típusú fejlesztési kezdeményezések sokaságához vezet, az a romániai magyar rendszer szereplőinek hozzáállásából következik. „Akarnak valamit tenni”, kapcsolatokat keresnek és szakmai, intézményi partnereket. Ehhez jön még a magyar állam támogatása, amiért szintén lobbizni kell.
- A rendszer egészének fejlődését illetően a pedagógusok és az intézményvezetők narratív viszonyulása még mindig tartózkodó, kiváró, inkább

távolságtartó. Ez a narratíva nem jelent korlátot a mindennapi intézményi tevékenység, vagy az intézményi léptékű fejlesztési elképzelések számára.

- Az eredmények, sikerek, pozitív megoldások, jó kezdeményezések a magyar nyelvű társadalmi nyilvánosságban (média, közbeszéd, közösségi média) csak alkalmi jelleggel és kis számban jelentek meg. Ezek a megjelenések, pozitív tematizációk kizárólag a médiában jelentek meg, a közbeszédben és a közösségi médiában a pozitív lépések nem kaptak mérhető visszhangot.
- Mindez arra utal, hogy a kiépítési folyamat megy a maga útján, de magának a folyamat egészének nincsen kijelölt, állandó jelleggel működő tematizációs, képviselői vagy szakmai gazdája. Minden intézmény és minden szak „a maga módján” működik.
- A szakiskolai képzési formát választó tanulók körében a rendszer egészéhez való viszonyulás elvi/általános síkon dominánsan pozitív, ez a tény a rendszer fejlesztése számára endogén tartalékot jelent. A képzési forma gyakorlati működéséhez való viszonyulás kevésbé pozitív, mint az általános/elvi viszonyulás, és az explicit, kifejezetten személyes elégedettséget mutató adatok a megkérdezett populáció tekintetében még jobban megoszlanak. Az azonosulás szintesedése (tagolódása) azt jelzi, hogy az ehhez a képzési formához való tanulói/családi viszonyulás képlékeny. Ez egyfelől azt jelzi, hogy maga a rendszer is elmozdulhat egyik vagy másik irányba, másfelől pedig jelzi a szakpolitikai beavatkozás lehetőségeit is.

A kialakított rendszer „stagnál”, nincsen kimutatható, trendszerű mennyiségi előrelépés. Ehhez kapcsolódik az a megfigyelés, hogy a szakiskolai képzéshez kapcsolódó egyéb folyamatok (társadalmi elismertség/támogatottság, médiajelenlét, vállalkozói szerepvállalás, úgynevezett „saját” intézmények, mint önkormányzat, közbirtokosság stb. feladatvállalásai) nem erősödnek, inkább azt lehet mondani, hogy a kezdeti lendületek „kifutják” magukat, de újabbak nem generálódnak. A szakiskolai képzési hálózatot – a támogatások és az eseti pozitív történetek mellett – trendszerűen olyan „megállapodás” jellemzi, amely a jövőben pozitív vagy negatív irányt egyaránt vehet. A helyzetkép teljessége érdekében nagyon fontos megismerni azoknak a véleményét, akik beléptek ebbe a rendszerbe, és tanulóként kerülnek kapcsolatba a rendszer működésével.

5.6.Szakpolitikai és további elemzési javaslatok

Három területen mutatkoznak olyan továbblépési lehetőségek, amelyek saját erőforrásokból is kezelhetőnek mutatkoznak, és amelyek a családi/tanulói viszonyulásra pozitív hatást gyakorolhatnak. Jelen elemzésnek nem célja a javaslatok részletes kidolgozása, ezért csupán jelzésszerűen foglaljuk össze a cselekvési lehetőségeket.

- A rendszer egészének vagy egy nagyobb regionális szeletének egészét érintő, „struktúra alakító” lépések
- Az intézmények vagy képzési programok szintjén megtehető lépések
- A társadalmi közvéleményt, elsősorban a családok viszonyulását közvetlenül alakító, intézményi léptékű szakmai lépések.

a) A rendszer egészének vagy egy nagyobb regionális szeletének egészét érintő, „struktúra alakító” lépések

- Szakmai, tematizációs, képviselői gazda kialakítása megyei vagy nagyobb térségi léptékben.. Feladatai: Egyeztetés, tapasztalatcsere, tematizációs technikák, általános tematizációs fórum. Ez a „gazda” lehet fórum (a rendszer egésze mellett elkötelezett néhány személy), kidolgozott és ajánlott „közös” program, rendszeresen menedzselt közösségi felület, illetve lehet 2-3 fős megbízott szakmai csoport is.
- Az intézményi léptékű egyedi kezdeményezések, fejlesztési elképzelések, sikeres gyakorlati megoldások hálózati nyilvánosságának megteremtése.
- Study club modell kezdeményezése egy adott térségen belül működő intézmények részvételével

b) Az intézmények vagy képzési programok szintjén megtehető lépések

- A szakiskolai képzésnek az intézményi identitásba való szerves, hangsúlyos, pozitív tartalmú beillesztése, az így kibővített intézményi identitás megjelenítési formáinak kidolgozása
- A szakiskolai képzésnek a közösségi médiában való külön (!) megjelenítése rendszeres, a mindennapi oktatási tevékenységet megjelenítő tartalomgyártás révén (információk, beszámolók, fotók, kisvideók).
- Intézményi mobil kiállítás kialakítása a térségi iskolákban, illetve a térségi nyilvános rendezvényeken való megjelenés

- Térségi V-VIII. osztályos iskolások számára élményszerű intézménylátogatási program kidolgozása, a látogatások megszervezése.
- A szakiskolai képzéshez kapcsolódó Alumni rendszer megszervezése és működtetése

c) *A társadalmi közvéleményt, elsősorban a családok viszonyulását közvetlenül alakító, intézményi léptékű, célirányos szakmai lépések. A javasolt programok célja az, hogy különböző módozatok révén „érdekgazdává” váljanak azok a családok, amelyeknek gyerekei az adott intézményt választották. Tekintettel a térségi társadalmi kommunikáció jellegére és működési módjára, a közvélemény alakításának egyik járható útját olyan érdekgazdák „kitermelése” jelenti, akik az adott intézmény vonzáskörzetében élnek.*

- A közösségi média lehetőségeire alapozva zártkörű platform létrehozása az intézményben tanulók szülei számára. A platform célja az, hogy az iskola „falai közé”, mint közös virtuális térbe bevonja az oktatási folyamat iránt érdeklődő szülőket. A platform működhet folyamatosan vagy meghatározott időszavokban. Lényege az, hogy on-line részvételi lehetőséget kínál az intézményben zajló folyamatokban (pl. gyakorlati jellegű szakmai tevékenységek, tananyagok bemutatása), de lehetőséget kínál minden más jellegű tájékoztatásra is.
- A szülők (családok) időszakai kérdőíves kérdezésének bevezetése – az ebből nyerhető szakmai tartalmak mellett – lehetőséget teremt arra, hogy az iskola vagy a szak állandóan a családok számára figyelem előterében legyen. Ugyanakkor esélyt kínál arra, hogy az érdeklődő szülőkkal partnerségi kapcsolatok alakuljanak ki.
- Időszaki jelleggel nyomtatott tájékoztató anyag küldése a családoknak az intézményben zajló képzéssel, az intézményi élettel kapcsolatosan.
- Intézményi „arcok” (tanulók és pedagógusok) „események” szakmailag megalapozott és rendszeres nyilvános tematizációja
- Fontosnak tartjuk az elkészült szakmai anyag átadását a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének, a Hargita Megyei Tanfelügyelőségnek, további térségi szakmai szereplőknek. Szakmai eredményeket publikációk formájában tervezzük közzétenni.

További elemzési javaslatok

- A családi/tanulói viszonyulások mintázatai mögött álló, azokat kitermelő/fenntartó társadalmi tényezők feltárása.
- Rendszeres szakmai monitoring indítása a tanulói viszonyulás alakulása témakörében. Számításba vehető célcsoportok: a rendszerben lévő tanulók, a tanulók szülei, térségi elitek, az intézmény vonzáskörzetében tanuló általános iskolás tanulók

Szakirodalom

- Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Burus-Siklódi Botond (2015): Szakképzés, együttműködés, társadalmi modernizáció. A romániai magyar szakképzés helyzetképe és fejlesztési lehetőségei. Alutus, Csíkszereda.
- Biró A. Zoltán, Burus-Siklódi Botond, Sárosi-Blága Ágnes (2016): Duális képzés: értelmezések, tervek, gyakorlatok. Alutus, Csíkszereda.
- Biró A. Zoltán és Bodó Julianna (2017): Változásban a romániai magyar szakképzés. In Pusztai Gabriella és Márkus Zsuzsanna (szerk.) Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl. Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press.
- Biró A. Zoltán–Sárosi-Blága Ágnes (2019)
- A szakképzés társadalmi elfogadása: tapasztalatok, megoldások. In: Köllő Zs.(szerk.) Erdélyi magyar szakképzésfejlesztés. Eredmények és lehetőségek. RMPSZ, Magister Kiadó, Csíkszereda, 35-46.
- Institutul de Cercetare a Calității Vietii (2018): Învățământul profesional și tehnic. Provocări și perspective de dezvoltare. Raport de politică publică. Dezvoltat cu sprijinul OMV PETROM.
- KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja (2016): Iskola a térségben. A dánfalvi Petőfi Sándor Általános Iskola fejlesztése és újrapozicionálása. Kézirat.
- KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja (2017): Versenyképesség és térségi innovációs szerep. A csíkszentmártoni Tivai Nagy Imre Szakközépiskola fejlesztése és újrapozicionálása. Kézirat.
- Pletl Rita (2015): Anyanyelvoktatás. A magyar tannyelvű szakközépiskolai oktatás helyzete. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

- Pletl Rita (2016): Anyanyelvoktatás. Adottságok és lehetőségek a magyar tannyelvű szakképzésben. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Pletl Rita (2017): Anyanyelvoktatás. A magyar tannyelvű szakképzés jelene és jövőbeli kilátásai. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Programul UE - Phare VET RO-9405 (1995-2000)
- Programul multianual Phare TVET 2001-2003
- Programul multianual Phare TVET 2004-2006
- Sárosi-Blága Ágnes (2017): Iskola és térségi pozicionálás egy székelyföldi térségben. In Pro Scientia Ruralis, 2017/1. <http://www.psr.pahru.ro/images/psr/2017I/PRS-17-1-156-165.pdf>
- Sárosi-Blága Ágnes (2018): Az iskolák helyi pozicionálási feltételei a Kovászna megyei pedagógusok viszonyulásmódjai alapján. In Pro Scientia Ruralis, 2017/2. <http://www.psr.pahru.ro/images/psr/2017II/PRS-17-2-99-109.pdf>
- Strategia educației și formării profesionale în România pentru perioada 2016-2020

Abstract

The thematic study analyzes the situation of secondary vocational education in a rural development and development policy approach. It outlines the national frameworks determining the practice of regional vocational education and the main features of the Hungarian vocational training system in Romania. The presentation of regional processes is based on the results of research in this field.

Keywords: vocational education, rural development, rurality, students' attitudes